

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Bakalářská práce

ČESKOBUDĚJOVICKÁ KATEDRÁLNÍ KAPITULA
V LETECH 1785-1883

Vedoucí práce : doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce : Jan Enderle

Studijní obor : Náboženská výchova a etika

Ročník : 3.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 15. 3. 2014

.....
Jan Enderle

Poděkování

Tímto bych chtěl vyjádřit veliké díky zejména mému vedoucímu práce **doc. ThDr. Rudolfovi Svobodovi, Th.D.** za odborné rady, věcné připomínky, vstřícnost, metodické vedení práce a především pak za nezměrnou trpělivost při celkovém dohledu. Dále nemohu nezmínit Státní okresní archiv v Třeboni, zejména pak oddělení badatelny, jemuž vděčím za nesmírnou ochotu, a stejně tak i děkanátu českobudějovického biskupství. Zvláštní poděkování dlužím **panu Václavu Kulhánkovi**, bývalému archiváři Českobudějovické kapituly. A samozřejmě neméně děkuji také své rodině, že mě v těchto českých časech plně podporovala a tolerovala.

Obsah

Úvod.....	6
1. Založení kapituly a její fungování v čase prvního českobudějovického biskupa Jana Prokopa Schaaffgotsche.....	8
1.1 Historický kontext založení diecéze.....	8
1.2 Vznik biskupství.....	10
1.2.1 První zmínky	10
1.2.2 Proces založení biskupství.....	11
1.3 Struktura diecéze po založení.....	14
1.3.1 Stručná charakteristika diecéze	14
1.3.2 Administrativní pozadí diecéze	15
2. Založení a struktura katedrální kapituly	17
2.1 Katedrální kapitula	17
2.2 Vznik a prvotní podoba kapituly.....	23
2.2.1 První kanovníci a jejich poslání	24
2.2.2 Biskupská konzistoř.....	27
3. Události v diecézi za biskupů Arnošta Konstantina Růžičky a Josefa Ondřeje Lindauera	29
3.1 Události předcházející Růžičkovo jmenování.....	29
3.1.1 Stav diecéze po smrti Schaaffgotsche	29
3.1.2 Osoba Arnošta Konstantina Růžičky.....	30
3.2 Struktura kapituly za Růžičky a jeho vliv na diecézi	31
3.2.1 Kanovníci v době Růžičkova nástupu do čela diecéze a jeho jmenování	31
3.2.2 Růžičkova spolupráce s kapitulou a jeho kroky	33
3.3 Josef Ondřej Lindauer v čele českobudějovického biskupství	33
3.3.1 Josef Ondřej Lindauer, třetí biskup českobudějovický	34
3.3.2 Lindauerův odkaz v diecézi.....	34
4. Kapitula v čase biskupa Jana Valeriána Jirsíka	36
3.1 Jan Valerián Jirsík	36
3.1.1 Nástup na biskupský stolec	36
3.1.2 Jirsíkovo působení v diecézi.....	37
3.1.3 Stav kapituly a její členové v době Jirsíkova jmenování	41
3.2 Nejvýznamnější osobnosti kapituly	43

3.3 Fungování kapituly za biskupa Jirsíka	45
3.3.1 Úloha kapitoly a rozdíly oproti minulosti	46
3.3.2 Spolupráce s biskupem	46
3.3.3 Jirsíkův přístup	46
3.3.4 Struktura kapituly	47
Závěr	48
Seznam použitých zdrojů.....	50
Abstrakt.....	54
Abstract.....	55

Úvod

Ve své bakalářské práci se hodlám věnovat doposud nepříliš probádanému tématu, jímž je Českobudějovická katedrální kapitula v letech 1786-1883. Jelikož jde o téma poměrně široké a událostmi nabitě, nemělo by být cílem této práce naprosto zevrubně popsat veškeré události v tomto období a přiblížit všechny osoby, které prošly českobudějovickou katedrální kapitulou, potažmo biskupskou konzistoří, ale spíše přehledně na jednom místě nastínit vývoj kapituly za prvních čtyř biskupů. Stejně tak bych si přál, aby práce vybědla k uchopení tématu českobudějovické katedrální kapituly a jejímu zevrubnému popsání v pořádné, a zároveň dostatečně důstojné práci, jakou si určitě zaslouží jak osoba Jana Valeriána Jirsíka, tak i jeho největší znalec, univerzitní profesor Jaroslav Kadlec.

Právě z jeho výše jmenovaného díla čerpá tato práce nejvíc, neméně se však také opírá o knihy docenta Svobody o dvou prvních biskupech českobudějovické diecéze, z nichž shrnuje založení, události a osobnosti před Jirsíkovým nástupem. Jako další zdroje mi pak pochopitelně posloužil Biskupský archiv, uložený ve Státním oblastním archivu v Třeboni a také různé studie, vydané zpravidla ve specializovaných vědeckých sbornících. Pro obecnější přehled pak práci posloužilo i pár internetových zdrojů, nejvíce pochopitelně stránky českobudějovického biskupství, velmi okrajově wikipedie.

V jednotlivých kapitolách se chronologicky se plánuji zabývat českobudějovickou diecí jak z úhlu historického, tak částečně i společenského. Práce tak začne zcela pochopitelně popisem procesu založení českobudějovické diecéze, na což v dalších kapitolách naváže popisem struktury diecéze a kapituly za dalších biskupů.

V první kapitole se tedy hodlám věnovat celému procesu založení českobudějovické diecéze, historickému kontextu, který celý proces provázal, i prvními zmínkami a snahami o zřízení českobudějovického biskupství. Dále zde přiblížím administrativní podobu diecéze ihned po jejím zřízení i faktické číselné údaje spojené s nově zřízeným biskupstvím.

Druhá kapitole popíše založení a strukturu kapituly po zřízení diecéze. Rovněž zde osvětlím obecnější úkoly a poslání kapituly i definiční popis jednotlivých kanovníckých pozic. Posléze se zde podrobněji budu věnovat prvním sedmi kanovníkům, a to pomocí kratších životopisných medailonků, a koncem kapitoly popíši i podobu biskupské konzistoře. Nebude chybět ani náhled na podobu a krátký vývoj znaku českobudějovické diecéze.

Ve třetí kapitole rovněž přiblížím stav diecéze a krátce i kapituly, nejvíce se ovšem budu zabývat činností a vlivem dalších dvou biskupů na diecézi, ale i jejich životopisem a událostem předcházejícím jejich jmenování do čela českobudějovické diecéze. S přihlédnutím k délce Lindauerova episkopátu se zde příliš neplánuji věnovat struktuře kapitoly, která se pravděpodobně ani nestihla výrazněji obměnit.

Ve čtvrté kapitole se pak chci zabývat převážně osobou čtvrtého biskupa českobudějovického, Jana Valeriána Jirsíka. Kromě toho se samozřejmě, ačkoli jen okrajově, podívám na strukturu kapituly i diecéze samotné, přičemž její fungování bude rozepsáno na konci kapitoly. V kapitole nebudou chybět ani nejvýznamnější osobnosti kapituly a diecéze za Jirsíkova episkopátu.

V této práci jsem použil metod komparativní a přímé.

1. Založení kapituly a její fungování v čase prvního českobudějovického biskupa Jana Prokopa Schaaffgotsche

Pro co nejlepší posouzení a vyhodnocení fungování, struktury a celkového chodu kapituly v letech 1775-1883 se nelze nevyhnout alespoň stručnému popisu procesu založení českobudějovické diecéze a představit podobu kapituly krátce po jejím založení. Tím je myšleno především to, jaké vnější podmínky určily nezbytnost jejího založení a jaký společenský kontext ovlivňoval tento proces a s tím spojený vznik biskupství. Krátce zde shrnu průběh jmenování prvního biskupa českobudějovického, Jana Prokopa Schaaffgotsche, a druhá polovina kapitoly představí administrativní podobu a strukturu diecéze ihned po založení. Konec kapitoly odhaluje i přesná čísla i další formální údaje související se založením nové části České církevní provincie.

1.1 Historický kontext založení diecéze

V této podkapitole nastíním stručnější společensko-historické pozadí vzniku českobudějovické diecéze a duchovní podhoubí této doby.

Druhá polovina osmnáctého století byla v českých zemích, a nejen v nich, stále poznamenána důsledky třicetileté války, ze které se celá Evropa vzpamatovávala ještě dlouhé roky po jejím skončení. V zemích Koruny české pak byla situace ještě vyhrocena hlavně boji o Slezsko, které nakonec skončily v roce 1745 vítězstvím Pruska a připojením Slezska k jeho území. I kvůli tomu začala Marie Terezie uvádět do chodu reformy, které v důsledku vedly, ačkoli už ne za jejího panování, ke zřízení českobudějovické diecéze. Celý proces vzniku českobudějovické diecéze byl ovšem součástí širší církevně-správní reformy v podstatě v celé rakouské monarchii, který ukončil až její syn Josef II.

V habsburské monarchii ve druhé polovině osmnáctého století panovalo tzv. *období josefinismu*, jež Svoboda obecně definuje jako *system* či *způsob vlády v habsburské monarchii druhé poloviny osmnáctého a první poloviny devatenáctého století*.¹ Samotný pojem je pojmenovaný po rakouském císaři Josefu II., je tedy zřejmé, že vznikl až v pozdější době jako souhrnné označení osvícenského absolutismu rakouského

¹ Viz SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche, první biskup českobudějovický*, s. 19.

charakteru. V průběhu staletí se pojem ještě několikrát stal obětí více či méně přesných úprav,² proto v této práci budu vycházet z výše zmíněné definice, jež nejvýstižněji a zároveň nejstručněji vymezuje daný termín.

Pravděpodobně i kvůli minoritním neshodám ve vymezení pojmu josefinismus se dá o Josefu II. prohlásit, že on sám nebyl josefinistou v tom klasickém smyslu slova.³ Zmiňuji to zde proto, že podobná nejistota panovala i v případě prvních biskupů českobudějovické diecéze, zejména pak u biskupa Schaaffgotsche, čemuž se přehledně věnuje ve své knize Svoboda.⁴

Katolictví na českém území zažívalo dobu vpravdě vzkvétající, pokud ji srovnáme s neklidnými časy reformačními. Vždyť v době těsně předbělohorské se zde vyskytovalo 85-90% nekatolického obyvatelstva,⁵ zatímco hlavně v první polovině osmnáctého století se díky rekatolizaci situace vyvíjela příznivěji a české obyvatelstvo se dokonce upřímně vracelo ke katolictví.⁶ Tuto příznivou situaci pro katolictví pak považují za nejvíce určující pro vznik biskupství v jižních Čechách, což Kadlec nepřímou potvrzuje, když píše, že *pouhé vnější obrácení se na katolickou víru by bylo bývalo bezcenné, kdyby se nekonalo i vnitřně.*⁷ Samotná snaha zřízení českobudějovické diecéze se totiž prvně objevila již o více než dvě století dříve v hlavách habsburských vládců, a už tehdy celou věc zamýšleli jako zlepšení stavu církevní správy nejen na území pražské diecéze, ale i jako součást církevně-správní rekonstrukce napříč celou monarchií.⁸ Ale až v době osvícenských reforem se Marii Terezií a Josefu II. podařilo celou církevně-správní reformu uskutečnit, a to nejen nařízením shora, ale hlavně pak i díky příznivým okolnostem v široké náboženské veřejnosti, jež vytvořilo i obyvatelstvo jižní části pražské arcidiecéze. Mimochodem, neoficiální titul nejkatoličtějšího obyvatelstva České církevní provincie vydržel Jihočechům až do dnešních dní, neboť podle čísel na internetových stránkách Wikipedie,⁹ jež se odvolává na stránky samotné diecéze a její údaje z roku 2001, je v českobudějovické diecézi bezmála 32% obyvatel jihočeského kraje katolického přesvědčení, což jistě není náhoda, a možná by stálo za

² Pro lepší přehled TAMTÉŽ.

³ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin*, s. 150.

⁴ SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 270.

⁵ Srov. ČORNEJ, P. *Dějiny země Koruny české*, s. 285.

⁶ Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin*, s. 108.

⁷ Viz KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 15.

⁸ SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 117.

⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskobud%C4%9Bjovick%C3%A1_diec%C3%A9ze

prozkoumání, zda kořeny těchto vysokých čísel leží skutečně v této době, či jde o jev mnohem dřívější, nebo naopak zcela nesouvisející.

1.2 Vznik biskupství

Tato kapitola zmíní nejdůležitější události před samotným založením českobudějovické diecéze, přiblíží celý proces a seznámí čtenáře s osobnostmi, jež se přímo podílely na vzniku biskupství. Jak bude patrné, jednalo se o proces postupně zanikající a nově vznikající, jehož cíl byl ale od počátku stejný, nicméně společensko-historické klima se zasloužilo o skutečný vznik až roku 1785

1.2.1 První zmínky

Historikové nezaujímají jednoznačné stanovisko, kdy přesně se objevily první snahy o zřízení českobudějovické diecéze,¹⁰ což asi nejstručněji a nejdůležitěji charakterizuje Lenka Martínková, když píše, že „der Gründungsprozess des Budweiser Bistums war kompliziert.“¹¹ Nicméně nezpochybnitelnou snahu vykazoval Ferdinand II., jakožto reakci na výše zmíněnou neuspokojivou dobu předbělohorskou. Řešením mělo být rozdělení pražské arcidiecéze na několik menších celků, vedle biskupství v Českých Budějovicích měly vzniknout biskupství v Litoměřicích, v Hradci Králové a v Plzni. V Českých Budějovicích, stejně jako v Plzni, snaha narazila na velmi praktické obavy zdejších obyvatel, kteří se na jedné straně nechtěli vzdát svých práv a svobod a na straně druhé si velmi obezřetně kladli otázku finanční,¹² bezpochyby související s nově založením biskupstvím. Jak píše Svoboda, budějovičtí měšťané se pokládali za dostatečně zbožné,¹³ a lze se tedy domnívat, že se mohli vcelku oprávněně považovat za dotčené, když hned vedle ležel ještě nedávno silně protikatolický Tábor, který taky sami občané Budějovic navrhli jako místo, které biskupství vyžaduje mnohem více.¹⁴ Naproti tomu biskupství v Litoměřicích i Hradci Králové se založit podařilo, byť také s menším zpožděním, v případě Litoměřic v roce 1655, v Hradci pak dokonce až roku 1664. Ale ani toto uměnění správní oblasti pražské arcidiecézi nikterak nepomohlo, a ta se tak v poměrně složité správní situaci nacházela až do nástupu Marie Terezie, která sice předala papeži Klementu XIV. žádost na zřízení nových biskupství nejen v Čechách, ale

¹⁰ Viz SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 117.

¹¹ MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 29.

¹² SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 117.

¹³ TAMTÉŽ.

i na Moravě, ovšem ani ona není přímo podepsána na založení biskupství v Českých Budějovicích. Ještě za jejího panování, v roce 1777, sice vzniklo biskupství v Brně a olomoucké tím bylo povýšeno na arcibiskupství, ale Plzeň i Budějovice nadále zůstaly součástí arcidiecéze pražské. Celé dílo nakonec završil o nemnoho let později Josef II.

1.2.2 Proces založení biskupství

Prvním faktickým krokem, který vedl k založení českobudějovické diecéze, bylo vydání dvorského dekretu císařem Josefem II. z 9. února 1783.¹⁵ Obsahem dekretu bylo jmenování nového generálního vikáře se sídlem v Českých Budějovicích Jana Prokopa Schaaffgotsche, jenž v té době působil jako kanovník v diecézi olomoucké. Také zde bylo stanoveno územní vymezení nově vzniklého vikariátu. Původně se tento vikariát měl skládat z krajů budějovického, plzeňského, klatovského, prácheňského a táboorského, ale konečná podoba biskupství se nakonec od původního záměru mírně lišila. Samotný Schaaffgotsche již v té době zřejmě promýšlel, co bude obnášet tato úloha a důsledky s ní spojené, poněvadž následná korespondence, jež je u Svobody sesbírána a seřazena s perfektní poslušností,¹⁶ vykazuje známky příznačné pohotovosti, a je patrné, že Schaaffgotsche rozhodně neotálel. Již 6. října však císař Josef II. vydává další dekret,¹⁷ který z Schaaffgotsche dělá nejen generálního vikáře, ale ustanovuje jej zároveň světícím biskupem, načež císař další úkony s tím spojené zadal zemskému guberniu. Ani toto rozhodnutí nakonec nebylo konečné, císař jej totiž vyhodnotil jako nevyhovující, a tak byl vydán 5. prosince 1783 nový dekret,¹⁸ informující Schaaffgotsche o změně předchozích rozhodnutí, což de facto znamenalo zbrždění celého procesu, nikoli však jeho úplné zastavení. Tyto administrativní nesnáze způsobily pravděpodobně ohledy ke zdraví pražského arcibiskupa Antonína Petra Příchovského, ale 18. dubna 1784 již konečně vchází v platnost dvorský dekret, ve kterém císař rozhoduje o založení českobudějovického biskupství.¹⁹ Zde se opět dá vypořádat, řečeno s lehkou nadsázkou, až téměř nedočkavost Schaaffgotsche, protože

¹⁵ Opis dvorského dekretu. SOA Třeboň, BA ČB. Akta v záležitosti stabilizace českobudějovického generálního vikariátu a činnosti představitele tohoto úřadu 1783-1784, sign. I/1/a, kart. 6.

¹⁶ SVOBODA R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 120-124.

¹⁷ Dvorský dekret císaře Josefa II. z 6. října 1783. SOA Třeboň, BA ČB. Akta v záležitosti stabilizace českobudějovického generálního vikariátu a činnosti představitele tohoto úřadu 1783-1784, sign. I/1/a, kart.6.

¹⁸ Dvorský dekret z 5. prosince 1783. SOA Třeboň, BA ČB. Akta v záležitosti stabilizace českobudějovického generálního vikariátu a činnosti představitele tohoto úřadu 1783-1784, sign. I/1/a, kart.6.

¹⁹ Dvorský dekret z 18. dubna 1784. SOA Třeboň, BA ČB. Zřízení biskupství. Vytváření jednotlivých úřadů diecézní správy, jejich obsazování a první počátky činnosti. 1784-1785, inv. č. I/1/b, kart. 6.

již koncem roku 1783, kdy už věděl o svém stěhování do jihočeské metropole, se velmi aktivně zajímal o opravu budoucí biskupské rezidence. Podle Martínkové to pro Schaaffgotsche navíc znamenalo významný přelom v jeho životě.²⁰ A počátkem roku nového, 15. ledna 1784, je v dopise od zemského gubernia Schaaffgotsche informován o výsledcích jednání ohledně nové úřední podoby diecéze, hlavně pak biskupské konzistoře a kapituly.²¹ Schaaffgotschemu pak trvalo necelé dva měsíce, než fakticky obsadil první úřední místa, a čile v tom pokračoval celý následující rok. Schaaffgotsche se císařské rozhodnutí z 18. dubna dozvěděl od zemského gubernia o pět dní později, a to mu také sdělilo, aby podal návrh na složení konzistoře, kapituly i kanceláře. To pravděpodobně Schaaffgotsche zvládl velmi rychle, neboť již v květnu řešil finanční ohodnocení jednotlivých úřadů v diecézi i jejich budoucí pravomoci.²² Současně se musel nejen Schaaffgotsche, ale i arcibiskup Příchovský spojit s Římem, a zatímco nově jmenovaný biskup si měl zažádat o nezbytné jmenovací listiny, arcibiskup pak byl povinen vymezit nově vzniklou diecézi. Příchovský pak 15. října 1784 zaslal Svatému stolci žádost, listinu nazvanou *Instrumentum cessionis*, aby českobudějovická diecéze sestávala z krajů českobudějovického, táborského, prácheňského a klatovského, a zároveň se v ní vzdává svých svrchovaných práv nad těmito oblastmi.²³ Kladné vyřízení žádosti přišlo Příchovskému od papeže Pia VI. ještě do konce roku, konkrétně 13. prosince,²⁴ a pražský arcibiskup formální souhlas odeslal v tentýž den. Poté musel papeže formálně požádat i sám císař Josef II., který tak učinil o týden později, 20. prosince 1784.²⁵ Mimo jiné zde také sděluje, že uplatňuje své právo na jmenování nového biskupa, a stejně tak i co se týče kanovníků. Jako jakési vyvážení svého oznámeného uplatnění se pak zavazuje, že diecéze bude finančně kryta státem z náboženského fondu. Následné několikaměsíční korespondenci, jež se týkala především samotné struktury kapituly, finančních záležitostí nových úřadů a prvních obsazení těchto pozic, se hodlám věnovat v následující kapitole, proto přejdu rovnou k datu 12. května 1785. Tento den totiž konečně vychází listina *Sacra Congregatio*

²⁰ MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 34.

²¹ Dopis zemského gubernia Janu Prokopu Schaaffgotschovi z 15. ledna 1784. SOA Třeboň, BA ČB. Zřízení biskupství. Vytváření jednotlivých úřadů diecézní správy, jejich obsazování a první počátky činnosti. 1784-1785, inc. č. I/1/b, kart. 6.

²² Více SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 126.

²³ V původní žádosti byl i kraj plzeňský, jež byl nakonec zamítnut pravděpodobně císařem, více SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 129-130.

²⁴ Opis listiny. SOA Třeboň, BA ČB, Biskupská konzistoř, Listiny, inv. č. 1, pův. sign. 2, kart. 1.

²⁵ Více SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 135.

*Consistorialis*²⁶, ve které se biskupským městem stávají České Budějovice, a místní chrám sv. Mikuláše se tím povyšuje na katedrální kostel. Ve shodě se zříkací listinou pražského arcibiskupa se nová diecéze bude skládat z krajů budějovického, klatovského, prácheňského a táborského. Farnosti i děkanáty, samozřejmě včetně kostelů, nově spadají pod patronát nového biskupa. Komunikace mezi zemským guberniem, Příchovským a novým českobudějovickým biskupem z období května až září bude blíže popsána rovněž v následující kapitole, a tak se dostáváme k datu 20. září 1785, kdy se nově ustanovené biskupství českobudějovické dočkává i potvrzovací buly od papeže Pia VI. Zakládací bula *Cunctis ubique*²⁷ slavnostně ohlašuje zřízení českobudějovické diecéze, nicméně bula potvrzující i jmenování Schaaffgotsche jejím prvním biskupem vychází až 26. září 1785.²⁸ O den později pak v Římě vychází i bula konsekrační, podle níž se Schaaffgotsche mohl nechat vysvětit dvěma či třemi biskupy, o něž by požádal. Celý proces pokračoval dalšími administrativními záležitostmi týkajícími se svěcení a přísahy uznávající svrchovanost papežského stolce. Schaaffgotsche svěcení proběhlo 11. prosince 1785 v pražské svatovítské katedrále. Jeho světitelem byl arcibiskup Příchovský, který se mimochodem této události vlastně vůbec neměl účastnit, neboť celý proces měl být uskutečněn až po jeho smrti. Vedle něj byli též přítomni pražský světící biskup Erasmus Dionýsos Krieger, titulární biskup tiberiadský, a olomoucký světící biskup Karel Godfried rytíř z Rosenthalu, titulární biskup kafarneský. Příchovský pak propouští věřící všech čtyř krajů nově vzniklé diecéze ze své jurisdikce a zároveň se s nimi loučí. Tak činí ve svém pastýřském listu z 12. prosince 1785,²⁹ ve kterém byl uveřejněn text zakládací buly českobudějovického biskupství a také představen nový biskup. Důležitou součástí listu je bezpochyby i oznámení data 1. ledna 1786, kdy se nová diecéze dostává do správy svého prvního biskupa. Toho dne, tedy 1. ledna 1786, ve svém pastýřském listu vznik českobudějovického biskupství ohlašuje jejím obyvatelům i samotný nově jmenovaný biskup, Jan Prokop Schaaffgotsche.³⁰ Jeho intronizace proběhla 26. února téhož roku.

²⁶ Opis listiny z 12. května 1785. SOA Třeboň, BA ČB, Biskupská konzistoř, Listiny, inv. č. 2, pův. sign. 3, kart. 1.

²⁷ Opis erekční buly z 20. září 1785. SOA Třeboň, BA ČB, Biskupská konzistoř, Listiny, inv. č. 3, pův. sign. 6, kart. 1.

²⁸ Originál papežské buly Pia VI. z 26. září 1785. SOA Třeboň, BA ČB, Biskupská konzistoř, Listiny, inv. č. 4, pův. sign. 2, kart. 1.

²⁹ Více SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 144-145.

³⁰ Koncept pastýřského listu v SOA Třeboň, BA ČB, Pastýřské listy biskupa Schaaffgotsche, 1786-1795, sign. II/1/b/10, kart. 10.

Ale ani toto datum nelze považovat za definitivní ukončení bezmála tři staletí trvajících snah, protože proces pokračoval ještě dalšími formálními listinami a nařízeními, tentokrát ze strany císaře. Za finální datum, jež například i *Encyklopedie Českých Budějovic* bere jako konečné,³¹ se považuje až 18. leden 1789, kdy je biskupství v Českých Budějovicích potvrzeno i samotným císařem. Josef II. ve své zakládací bule vyjadřuje konečné rozhodnutí, přibližuje celý proces i jeho výsledky, a především pak oznamuje ukončení tohoto procesu.³²

1.3 Struktura diecéze po založení

V této podkapitole se věnuji tomu, jak vypadala českobudějovická diecéze ihned po založení, přiblížím vznik jednotlivých úřadů, rolí a úkony s tím spojené, stručně představím administrativní pozadí kapituly a nakonec i krátký medailonek všech kanovníků po jmenování nového českobudějovického biskupa a založení katedrální kapituly.

1.3.1 Stručná charakteristika diecéze

Jak jsem zmínil výše, nově vzniklá diecéze obsahovala kraj českobudějovický, táborský, klatovský a prácheňský, jež se z církevně-správního hlediska dále členily na vikariáty. Tyto správní obvody se utvořily v době pobělohorské reorganizace z předešlých útvarů, arcijáhenství a děkanátů, a nové uspořádání na sebe nenechalo dlouho čekat, a nemělo být zdaleka posledním v historii českobudějovické diecéze. Do té doby se však vikariáty územně shodovaly s krajskými hranicemi, byť s menšími úpravami, hlavně ve vikariátu českobudějovickém.³³ Přestože v rámci právě probíhající josefinské církevní reorganizace Josef II. zrušil v průběhu roku 1782 mnoho klášterů, a to i na území nové diecéze,³⁴ tak zároveň díky nové farní organizaci založil téměř sedmdesát nových duchovních správ, a to hlavně v pohraničních oblastech. V roce založení českobudějovického biskupství tento počet narostl na 117, a toto číslo se nadále navyšovalo i za Schaaffgotsche. To vše za účelem zpřístupnění kostelů věřícím, a ještě více pak kvůli dostupnosti státní vůle k lidem, neboť nejdůležitějším úkolem tohoto zřízení bylo šíření osvícenského přesvědčení obyvatelstvem, a Svoboda k tomu

³¹ *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 46.

³² Ověřený opis ze 14. února 1789. SOA Třeboň, BA ČB, Biskupská konzistoř, Listiny, inv. č. 18, kart. 1.

³³ Více *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 65-67.

³⁴ Více KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 21.

dodává, že *farnosti se v reálu staly nejnižší správní jednotkou státu*.³⁵ A tak se k vikářům, do té doby jediným představitelům farností, přidaly i krajské úřady, které kontrolovaly dodržování povinností předepsaných státními orgány.

Katedrálím chrámem nově založené diecéze se stal tehdejší farní kostel sv. Mikuláše, při němž byla zřízena katedrální kapitula a biskupská konzistoř. Původně zamýšlená biskupská rezidence v dominikánském klášteře nakonec byla přesunuta do vhodnější, a v neposlední řadě také do modernější a více odpovídající budovy piaristické koleje. Díky první části informačního procesu, který probíhal na vídeňské nunciatuře 5. a 6. března známe i přesná čísla českobudějovické diecéze. Celý jej pak podrobněji popisuje Svoboda.³⁶ Žilo zde 590 711 obyvatel v 60 městech, 2 788 vesnicích a na 52 opevněných místech. Ve 23 mužských klášterech a dvou kanonikátech působilo 246 diecézních a 39 řádových kněží, a 84 kaplanů. Na území nové diecéze také stálo 85 chudobinců, 3 nemocnice a ani jeden ženský klášter.

1.3.2 Administrativní pozadí diecéze

Zde následuje stručný přehled většinou výše zmíněných dekretů, jež krom výše zmíněných důležitých ustanovujících nařízení obsahují i oznámení administrativní, které jsem z pochopitelných důvodů ponechal do této kapitoly. Pokud nebude výslovně uvedeno, vycházím zde hlavně z Kadlece³⁷ a Svobody.³⁸

Nové biskupství bylo formálně podřízeno pražskému arcibiskupství, nově zřízený katedrální kostel pak spadal pod patronátní právo budějovického magistrátu. Magistrát v kooperaci s biskupem spravoval veškerý majetek katedrálního chrámu, a výkazy o jeho hospodaření pak ročně zasílal zemskému guberniu.

Právo na jmenování biskupů si Josef II. v duchu josefinského absolutismu ponechává, a v rámci kapituly si vyhrazuje i právo na jmenování generálního vikáře. Právo nominační pak císař hodlá uplatňovat i v případě ostatních kapitulárů.

V čele diecéze stál biskup, jemuž primárně sloužila biskupská konzistoř a katedrální kapitula. Dekretem z 18. dubna 1874, jemuž ovšem předcházela delší debata všech přímo zúčastněných³⁹, mu byl stanoven plat dvanácti tisíc zlatých ročně, na němž se třemi tisíci podílel pražský arcibiskup, z náboženského fondu pak byl hrazen zbylou částkou, devíti tisíci zlatými. Dekret z 22. června 1784 biskupovi uděluje rozhodovací

³⁵ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička, josefinista na českobudějovickém biskupském stolci*, s. 79.

³⁶ Více SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 137-139.

³⁷ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*.

³⁸ SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*.

³⁹ Více SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 123-126.

právo na obsazení kapituly i biskupské konzistoře.⁴⁰ Oficiálním zástupcem biskupa se stává generální vikář, jemuž je vyměřen plat tři tisíc zlatých ročně. Platy konzistoře se zavázal hradit stát.

Zbylé faktické náležitosti týkající se pozadí kapituly shrnuje císař Josef II. zakládací listinou ze dne 18. 1. 1789. Souběžně s biskupstvím zřízená katedrální kapitula měla pak na návrh Schaaffgotsche podobnou strukturu jako podobné instituce zřízené u starších biskupství. Zpočátku tedy v kapitule působilo sedm členů, z nichž byli vybráni tři dignitáři (probošt, děkan a kustod), další kanovník pak byl jmenován na post generálního vikáře, zbylí tři zůstávají sídelními kanovníky. Díky patronátnímu právu nad kostelem sv. Mikuláše mohl budějovický magistrát zvolit jednoho z kanovníků děkanem, jenž bude zároveň působit jako farář u kostela sv. Mikuláše. Dignitáři měli dostávat dvanáct set zlatých každý, po tisíci pak náleželo kanovníkům. Dalšími duchovními u katedrálního kostela měli být čtyři diecézní kněží, vikáři, které ale měl platit výnos kostela. Každému z nich náleželo po třech stech zlatých. Personál biskupské kanceláře však už opět hradí stát prostřednictvím náboženského fondu.

⁴⁰ Dopis z 2. července 1784. SOA Třeboň, BA ČB, Zřízení biskupství. Vytváření jednotlivých úřadů diecézní správy, jejich obsazování a první počátky činnosti. 1784-1785, inv. č. I/1/b, kart. 6.

2. Založení a struktura katedrální kapituly

V této kapitole shrnu faktické náležitosti založení a hlavně obsazení úřadů samotné katedrální kapituly, krátce představím její první členy, jak došlo k jejich jmenování a závěrem i přiblížím další administrativní skutečnosti a insignie kapituly a jejich představitelů. První polovina této kapitoly čerpá z informací obsažených v *Encyklopedii Českých Budějovic*, Kadlecově *Českobudějovické diecézi* a Svobodově knize s názvem *Jan Prokop Schaaffgotsche, první biskup českobudějovický*, a obecné informace pak sestávají z internetových stránek Wikipedie a oficiálních stránek českobudějovického biskupství, druhá polovina pak je sestavena z informací od Kadlece a Svobody tamtéž. Pro komplexnější informovanost nejprve obecně přiblížím kapitolu samotnou i úřady a povinnosti s tím spojené.

2.1 Katedrální kapitula

Instituce, v dnešních dnech již samostatná právnická osoba, jež může být zákonně zřízena a samozřejmě také zrušena pouze apoštolským stolcem, nicméně podléhá přímé autoritě biskupského stolce. V západní církvi toto trvá již od 4. století, a v těchto prvotních dobách zde také mohli působit nejen kněží, ale i duchovní s nižším svěcením. V případě kapituly katedrální se jedná o sbor kanovníků při katedrálním chrámu. Z kanovníků se utvořila biskupova poradní rada, žijící ve společenství hlavně duchovním, ale v nejednom případě i společenství materiálním. Svoje počínání řídila podle biskupských stanov, a protože tyto stanovy se často vzájemně lišily diecézi od diecéze, tak se vzhledem k nestejnému počtu členů i dignitářů v jednotlivých kapitulách někde vyvinula v opravdu semknuté užší řeholní společenství, či jinde v naopak početnější, a tím pádem individuálnější komunity co do soukromí, tak i do majetků jednotlivých kanovníků. Nebyli však vázáni žádnými sliby. Českobudějovická katedrální kapitula se může pyšnit nepřetržitým působením od zřízení českobudějovické diecéze.

Hlavním pověřením katedrální kapituly původně byla volba samotného biskupa, ale to se datuje do dob dlouho před zřízením kapituly českobudějovické, do té doby proběhla téměř v celé Evropě tužší centralizace nejen církve, a tak, alespoň v případě římskokatolických biskupů, připadla jejich volba do rukou papeže, nikoli však bezvýhradně. Na našem území si právo vybírat svého biskupa ponechávala Metropolitní

kapitula u svatého Václava v Olomouci, a to od počátku 13. století až téměř do konce první světové války, přesněji do roku 1916. Hlavním posláním jejích členů, nazývaných též kapitulárů, tak mělo být plnění biskupských zadání, stejně tak i svých povinností vyplývajících z jednotlivých úřadů, konání slavnostních bohoslužeb, zajištění jejich důstojnosti péčí o slavnostnější charakter liturgie. Také dohlíželi na dodržování stanov i na řádné vedení životosprávy, kontrolovali vedení správy vlastních majetků, a to vše se pak projednávalo zpravidla v kapitulní síni, nedílné součásti každého katedrálního chrámu i kláštera. Obzvláště bych pak rád vyzdvihnul její roli při vzdělání jak náboženském, tak i obecném. A zatímco náboženské vzdělání mělo zpočátku oporu především v kázáních, liturgiích a dalších činnostech biskupa, kapituly i biskupské konzistoře, tak vzdělání obecné pak získalo velkou vzpruhu díky školám budovaným při kapitulách, a později i díky zřizování kněžských seminářů, kde se uplatnily osobnosti uznávané nejen v náboženských kruzích. Zřizování kněžského semináře je zásluha zejména biskupa Jirsíka, i když první skutečně nábožensky orientovaný seminář založil už biskup Jan Prokop Schaaffgotsche v roce 1803, v součinnosti s císařem Františkem I., a se seminářem současně vzniklo i teologické učiliště.⁴¹

Jakožto poradní orgán biskupův, ze kterého si navíc sám biskup volil členy do své biskupské konzistoře, měla kapitula na starosti též správu celé diecéze, a to v případě uprázdňení biskupského stolce, tzv. sedisvakance. V takové situaci si kapitula, nejčastěji ze svého středu, zvolila kapitulního vikáře, který přebíral hlavní zodpovědnost za diecézi. V určitém časovém horizontu a na jiném místě než v českobudějovické diecézi pak katedrální kapitula mohla buď zvolit i samotného biskupa, nebo se alespoň nějakým způsobem podílet na jeho jmenování. Toť jen pro širší rozhled, co se kapitulních pravomocí a práv týče.

Generální vikář – jak jsem psal o kousek výše, jde o druhou nejdůležitější funkci v římskokatolické diecézi, a byť nejde přímo o kapitulní pozici, tak generálním vikářem se stává právě jeden z kanovníků, takže proto jej zde zmiňuji, navíc hned na prvním místě. Nový biskup Schaaffgotsche ještě k tomu navrhl, aby se generální vikář stal také dignitářem a arcijáhnem, což učinil po vzoru Prahy a Olomouce.⁴² Císařský návrh ovšem zněl jinak, generální vikář měl být prvním kanovníkem, hned za třemi dignitáři.⁴³ Generální vikář je společně s diecézním biskupem také jediným statutárním orgánem

⁴¹ Více VEBER, T. *Dvě století dějin českobudějovického semináře (1803-1950)*, s. 8.

⁴² SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 131.

⁴³ TAMTÉŽ.

diecéze. Co se jeho posláním týče, má hlavně zastupovat biskupa, a to ve všech těch oblastech výkonné moci, ve kterých si biskup sám nevymezil svoji absolutní působnost. A protože šlo o vysokou a důležitou pozici, tak je generálnímu vikáři pořízen i vlastní dům, a to hned poblíž biskupské rezidence, přesně pak v Široké ulici č. 4.⁴⁴ Plat generálního vikáře byl stanoven na celkovou výši tří tisíc zlatých ročně.

Kapitulní děkan – děkan, jak již název napovídá, je slovo odvozené z latinského *decanus*, což v překladu znamená zástupce deseti, a to byl též původní středověký význam této funkce, zastupování a vyučování deseti mnichů. V kapitule pak stejně jako vikář pomáhá biskupovi v řízení diecéze, nicméně jeho hlavním úkolem bylo zastupovat a svolávat kněží, vůči nimž má další práva a povinnosti, zároveň má i právo vizitační. Dále se má starat o vnitřní chod kapituly, je jejím statutárním zástupcem a jedná jejím jménem, a je tak zodpovědný právě a hlavně kapitule. Bývá také strážcem kapitulní pečeti. Od 1. října 1785 má děkan, stejně jako kapitulní probošt, i právo pontifikálií, neboli právo prezentovat se rouchy a odznaky, a toto právo jim bylo přiznáno papežskou bulou.⁴⁵ To jim konkrétně dávalo právo nosit mitru, nazývanou též infuli, a z toho pak pochází i jejich delší název infulovaný děkan, či v dalším případě infulovaný probošt. Obydlí kapitulního děkana jest děkanství, nacházející se hned vedle katedrálního chrámu sv. Mikuláše. Jakožto dignitáři kapituly mu byl vyměřen plat dvanácti set zlatých ročně.⁴⁶

Kapitulní probošt – a opět, i zde, jako u děkana, nám význam probošta může přiblížit jazyk latinský, neboť probošt, latinsky *praepositus*, je představený kláštera, který stojí v čele, v našem případě v čele kapituly. Za úkol má hlavně vnější chod i záležitosti kapituly i celkový majetek, jde tedy z dnešního pohledu o jakéhosi hospodáře či inventaristu kapituly. Společně s děkanem je mu výše zmíněnou bulou také připsáno právo pontifikálií, jimiž může navíc udělovat požehnání. V některých případech se s touto funkcí můžeme setkat i ve významu čestného duchovního správce, představeného významné katolické komunity či řeholního uskupení, a dokonce v premonstrátském řádu se tak označuje kněz, sloužící zároveň jako duchovní správce v ženském klášteře. Stejně jako děkan, i on dostával dvanáct set zlatých ročně, ale na

⁴⁴ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 47-48.

⁴⁵ TAMTÉŽ.

⁴⁶ TAMTÉŽ.

rozdíl od něj už nebydlel na děkanství, nýbrž v nově postavených domech na pozemku zrušeného kapucínského konventu u kostela sv. Anny, přesněji v jeho zahradách.⁴⁷

Kapitulní kustod – kustod měl na starosti správu všeho zbylého, co nespadlo pod úřad probošta, děkana ani vikáře, tudíž se dá odvodit, že se zřejmě staral o archiválie i další věci psané i nepsané, šlo tedy o jakéhosi archiváře, ekonoma, knihovníka, zapisovatele, kvestora a snad i trochu skladníka, se všemi důsledky z toho vyplývajícími, ať už příjemnými více či méně, nicméně stále je to hodnota velmi vážená i ceněná, čemuž napovídá i finanční ohodnocení shodné s děkanem i proboštem kapituly, tedy dvanácti sty zlatými ročně. Bydlel společně s proboštem v prostorách zrušeného kapucínského kláštera.⁴⁸

Insignie kanovníků a znak českobudějovické diecéze - v této podkapitole se dozvíme, že nově založená českobudějovická diecéze neměla zpočátku vlastní znak, na rozdíl od kapituly, a biskupové se tak mohli prezentovat pouze erby rodovými či mnohem častěji osobními, neboť rodový erb náležel pouze biskupovi šlechtického původu. Také přiblížím kanovnícké odznaky i jejich raný vývoj a nakonec i dnešní podobu erbu českobudějovické diecéze.

Podle Kadlece nově vzniklá českobudějovická diecéze neobdržela svůj vlastní znak právě kvůli době, v níž ji zřídil osvícenský císař Josef II. Jak Kadlec píše, mohly za to hlavně tehdejší náboženské poměry a tendence osvícenské atmosféry doby josefínské.⁴⁹ Z toho tudíž vyplynulo užívání erbů rodových či osobních v případě biskupů, a dokonce osobní znak biskupa Martina Josefa Říhy, který byl úředně ověřen v roce 1886, tedy rok po jeho nástupu na biskupský stolec, byl často pokládán za oficiální znak diecéze. Na osobním znaku biskupa Martina Josefa Říhy je stylizovaný jabloňový kmen se třemi červeno-zlatými jablky, a právě jablka, ačkoli nakonec zlatá, posloužila jako předloha ke konečné podobě znaku českobudějovické diecéze.

Naproti tomu vývoj znaku kapituly byl o poznání méně komplikovaný, poněvadž za vzor posloužil patron místní katedrály i celé diecéze, svatý Mikuláš, jehož charakteristickým atributem se v domácím prostředí stala ty tři jablka, podle všeho zlatá. Znak totiž není historicky doložen barevně, je zachován pouze na pečetích a není tak možné jistěji stanovit barevný podklad. Nicméně víme, že svatý Mikuláš tvoří dominantu znaku katedrální kapituly, když je vyobrazen jako ve štítě rostoucí postava,

⁴⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁸ TAMTÉŽ.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 112.

držící v pravé ruce tři jablka, v levé pak přivrácenou berlu. Vnější část pak vypadá důstojně a nepřehnaně, když vpravo nad štítem je mitra, nalevo ven točená berla. Nad tím vším dominuje a svými šesti střapci obepíná klasický biskupský klobouk, bez větších pochybností zelený. Stejně tak lze tvrdit, že berla a mitra nad štítem, a pravděpodobně i v ruce svatého Mikuláše, jsou barvy zlaté. Berla a mitra, a společně s nimi ještě latinský kříž, jsou totiž považovány za klasické prvky církevní heraldiky a i proto jsou věrní typickým heraldickým zvyklostem. Největším otazníkem tak zůstává hlavně pole štítu a barva oděvu svatého Mikuláše, ačkoli lze se bezpečně domnívat, že jeho vyobrazení vychází z biskupské doby, a tak by měl také zachovat církevní heraldiku. Pole pak pravděpodobně nebude nijak kontrastní a téměř jistě jej lze považovat za neutrální stříbrné, dle mého mínění. Stejně tak se domnívám, že Mikulášem držaná jablka jsou zlaté, vzhledem k předpokládaným zlatým barvám mitry a berly. Nicméně toto není předmětem zkoumání této práce, přesto doufám, že to zapůsobí jako podnět k jasnému a nezpochybnitelnému objasnění tohoto bílého místa.

Přes znaky institucí se dostávám i k odznakům jednotlivých členů kapituly, přestože některé věci naznačily už jednotlivé odstavce u kapitulních úradů, ale i tak zbývá zmínit několik důležitých skutečností. Jak už jsem zmínil výše, tak papežskou bulou z 1. října 1785 dostal probošt s děkanem právo pontifikálií, a mimoto bula také obsahovala právo pro ostatní kanovníky na čestné odznaky, mozetu a vlečku. Díky Svobodovi už víme, že celou záležitost projednával Schaaffgotsche s pražským arcibiskupem Příchofským, k čemuž měl samozřejmě Schaaffgotsche svolení.⁵⁰ Tato papežská bula, vydaná 1. října 1785, však není prvním dokumentem blíže popisujícím průběh udělování práv na kanovnické odznaky, poněvadž své slovo k témuž si už samozřejmě stihl říct i císař, který tak potvrdil svoji praxi ve všech biskupstvích, v jejichž založení se angažoval. Josef II. tak učinil dvorským dekretem z 25. října roku 1784.⁵¹ Zde je všem kanovníkům povoleno na jejich zlatém řetěze nosit oválný odznak, do něhož bylo z jedné strany vryto jméno svatého Mikuláše, patrona katedrály, a ze strany druhé jméno zakladatele biskupství, panovníka Josefa II. V červenci následujícího roku, pár měsíců před vydáním papežské buly, požádal biskup Schaaffgotsche císaře, zda by se jméno svatého Mikuláše nedalo nahradit jeho

⁵⁰ SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 139-145.

⁵¹ Dvorský dekret z 25. října 1784. SOA Třeboň, BA ČB, Dvorské dekrety o založení biskupství, 1784-1785, inv. č. I/2/a, kart. 6.

vyobrazením, což Josef II. povolil dekretem z 12. července roku 1785.⁵² Tento odznak kanovníci nosili až do doby krátce po smrti biskupa Jirsíka, proto další změny nehodlám zmiňovat. Celková podoba vypadala tak, že odznak se nosil kolem krku, upevněný na široké stuze červené barvy, navíc ozdobené dvěma okrajovými zlatými proužky, proto konečný dojem připomínal zlatý řetěz. Tolik tedy k jednotlivým insigniím v době založení diecéze i krátce po ní, v případě znatelnějších změn a zásahů do těchto odznaků vše přiblížím v následujících kapitolách, snad dostatečně chronologicky i logicky.

Na úplný závěr této kapitoly patří ještě slíbený popis aktuální podoby znaku českobudějovické diecéze, a poněvadž valná většina změn se udála v době námi nezkoumané, snad krom jediné, pouze zde velmi stručně nastíním její vzhled, její vývoj postihnu jen pár nejdůležitějšími daty.

Tím prvním musí být stvoření definitivní podoby dnešního znaku českobudějovické diecéze. Po různých menších proměnách v důsledku osobních prezentací a následného užívání jednotlivých biskupů, trvajících okolo jednoho století, se konečná podoba datuje do roku 1983.⁵³ Kromě tradičního, reprezentativního vyobrazení převýšeného zeleného biskupského klobouku se šesti střapci na každé straně, zlaté mitře na pravém místě nad štítem, taktéž zlaté, dovnitř točené berle na levém, a rovněž zlatým křížem nad štítem, přesně mezi berlou a mitrou, se do štítu diecéze promítly barvy černá, stříbrná a zlatá. Černá a zlatá poukazují na pražské arcibiskupství, ze kterého se odtrhla a následně vznikla diecéze českobudějovická, stříbrná pak je odkazem na papeže Pia VI., jenž diecézi zřídil svou bulou *Cunctis Ubique* dne 20. září roku 1785. Pokud jde o jejich uspořádání, tak štítu dominuje černé pole se stříbrnou hlavou, v černém poli tři zlatá jablka v postavení 1 + 2, každé s lístkem na stopce. Stříbrná hlava se třemi zlatými osmihrotými hvězdami se shoduje s hlavou štítu papeže Pia VI., odkud je koneckonců také převzata, jakožto památka papeži, který se podepsal pod založení českobudějovické diecéze.

⁵² KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 47.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 112.

2.2 Vznik a prvotní podoba kapituly

Jak již bylo řečeno výše, katedrální kapitula v Českých Budějovicích byla zřízena jakožto důsledek založení českobudějovického biskupství a povýšení místního kostela sv. Mikuláše na biskupskou katedrálu. Souběžně s ní se samozřejmě také ustanovila biskupská konzistoř. Zakladatelem kapituly nebyl nikdo jiný než sám císař Josef II., který tak učinil roku 1785, ovšem na celém zřízení se pochopitelně podílela nejen státní moc v osobě císaře, ale i nejvyšší představitelé církevní obce. Katedrální kapitula, složená z kanovníků, měla sloužit především jako nejbližší biskupský poradní sbor, z něhož si pak samotný biskup vybíral členy do své konzistoře. Formální strukturu kapituly určil císař za pomoci stanov i Schaaffgotscheho pomoci při zřizování, Schaaffgotsche se totiž řídil osvědčených a hlavně fungujících vzorů u jiných biskupství i institucí. Po založení tak českobudějovická katedrální kapitula sestávala ze sedmi členů, z nichž tři měli být jmenování dignitáři kapituly a čtyři pak měli zůstat sídelními kanovníky. Mezi tři hodnosti nově zřízené kapituly patří kapitulní probošt, kapitulní děkan a kapitulní kustod. Jednoho z kanovníků si volil českobudějovický magistrát za svého děkana, dalšího z kanovníků si pak vybral samotný biskup a navrhnul jej svým generálním vikářem, a tuto volbu pak stvrzoval císař. Generálním vikářem se zpravidla stávali lidé blízcí biskupovi, a to nejen názorově, neboť tato hodnost byla po samotném biskupovi druhá nejdůležitější funkce v diecézi, funkce navíc kombinovaná se zastupováním biskupa, zodpovědnosti při správě diecéze, určitou podobou tajemníka i osobního mluvčího biskupa i bezesporu dalšími, méně nápadnými úkoly, ovšem i tak spojená s nemenší zodpovědností. Městského děkana si díky patronátnímu právu magistrát volil, ale činil tak pouze do roku 1806, kdy se guberniálním výnosem volba městského děkana změnila, a to tak, že od 6. srpna tohoto roku se vypisoval konkurz. Do tohoto konkurzu tak už své kandidáty navrhoval biskup, a přes českobudějovický magistrát, zpět biskupovi, nadále guberniu a zemské gubernium pak celý výsledek i se svým dobrozdáním zasílá dvorské kanceláři, a poslední slovo tak má opět císař, jež jednoho z navržených kandidátů jmenuje městským děkanem, a zároveň samozřejmě i kanovníkem katedrální kapituly. Císař si rovněž sám ponechává právo na jmenování biskupů. O vydržování se dle císařských dekretů měla starat Náboženská matice. Struktura kapituly se pochopitelně za dobu své existence několikrát změnila, vzhledem k tématu této práce zmíním ale jen tuto na první pohled nedůležitou změnu, a sice zřízení instituce čestných kanovníků českobudějovické kapituly z roku 1871, jelikož

bdělý čtenář zajisté postřehl, že se tak stalo za doby biskupa Jana Valeriána Jirsíka, čemuž se hodlám věnovat kapitole tomu určené.

2.2.1 První kanovníci a jejich poslání

Zde, jak již odkazuje název kapitoly, krátce představím první osoby, jež byly jmenovány do těchto úřadů a jaké nejvýznamnější události proběhly během jejich působení. Nepůjde přímo o popis jejich přesné aktivity v jednotlivých funkcích, spíše sepiši jejich krátký medailonek, v pár případech i okolnosti jmenování a místa jejich předchozího působiště.

Johann Albert svobodný pán Hegemüller z Dubenweilern,⁵⁴ nutno začít prvním představeným, neboli, jak již víme díky jazyku latinskému, kapitulním praepositem, tedy proboštem kapituly. Tím byl jmenován dne 25. října 1784 svobodný pán z Dubenweilern, člen staré hornorakouské šlechtické rodiny, Johann Albert. Narozen na zámku Albrechtsbergu 21. června 1748, posléze studoval na vídeňském Terezianu, a ještě později, poté co obdržel nižší svěcení, nastoupil na studium teologie na římském Collegiu Germanicu, kde také z teologie v roce 1772 získal doktorát. Krom něj zde nabyt cenných znalostí i v polemické a scholastické teologii a církevním právu, což vše zvládnul za tři roky, a tyto údaje jsou dochovány v potvrzení o dosaženém vzdělání, podepsaných samotným rektorem Collegia Germanica. Poté, už jako doktor teologie, působil jako kooperátor v duchovní správě ve Stockerau – Oberlautensdorf, kam ho instaloval litoměřický biskup Valdštejn, učiniv tak 27. září roku 1783. Jeho dalším působištěm se pak stal Horní Litvínov, kde zastával funkci faráře. V dobách studia na vídeňském Terezianu se setkal a stýkal s tehdy ještě budoucím prvním biskupem českobudějovické diecéze, Janem Prokopem Schaaffgotschem, a když už vše nasvědčovalo tomu, že Schaaffgotsche bude skutečně jmenován do role prvního biskupa nově založené diecéze, se svobodný pán z Dubenweilern na dávného přítele obrátil dopisem z 15. března 1784, ve kterém se dotazuje na možné zařazení do pracovní pozice v nové kapitule. Zároveň neopomene připomenout fakt, že získal doktorát z teologie na Collegiu Germanicu. Psáno výše, 25. října roku 1784 se skutečně stal nejen kanovníkem, ale rovnou prvním kapitulním proboštem, a je tedy více než patrné, že staré přátelství zdaleka nezapomněl ani Schaaffgotsche, když jej jmenoval rovnou do čela kapituly, a tím pádem její nejvyšší funkce. Naopak to naznačuje, že Schaaffgotsche si se svobodným pánem z Dubenweilern rozuměl více než průměrně, neboť dosazením

⁵⁴ Více MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 38.

jej do takovéto pozice mu projevil velkou důvěru. Jmenování ovšem bylo podmíněno ze strany státu i Říma. Potvrzení ze strany Říma obdržel, stejně tak jako souhlas s jeho doloženou minimálně desetiletou praxí, což byl pro změnu jediný požadovaný závazek vyžadovaný státem. Dožil se poměrně vysokého věku šedesáti osmi let, k tomu navíc poměrně výrazně přežil všechny své nové kolegy, prvních sedm členů nové kapituly, dokonce i Hermanna Hertla, jenž se stal kanovníkem v českobudějovické kapitule až v roce 1810, přesněji 16. června, ale dlužno podotknout, že do té doby působil jako konzistorní kancléř tamtéž, ale narodil se o čtyři roky později nežli svobodný pán Johann Albert. Den jeho úmrtí připadl na 2. května roku 1817.

Zde si dovolím malou vsuvku; po smrti svobodného pána z Dubenweilern, prvního kapitulního probošta českobudějovické kapituly, mi není zcela jasný časový rozsah v letech 1817 až 1820, kdy se dalším nezpochybnitelným proboštem stal Johann Geith, do té doby konzistorní sekretář biskupa Jana Prokopa Schaaffgotsche. Pokud si dovolím předpokládat, že Johann Albert setrval kapitulním proboštem až do své smrti v roce 1817, pak zde ční neobjasněné přibližně tříleté období, ve kterém není jasně dáno, kdo, pakliže někdo, zastával funkci probošta českobudějovické kapituly. Jelikož původní sedmička statečných kapitulárů již nějakou dobu spočívala v nebeském království, a v letech 1817-1820 Josef Pingas plnil funkci kapitulního děkana, Wolfgang Seidl kustoda, Nikolaus Bernhard městského děkana a již zmíněný Hermann Hertl zemřel ještě před prvním proboštem, pak se jako jediní možní kandidáti jeví dvě, případně tři jména. Tím nejpochybnějším třetím jménem by mohl být Nikolaus Bernhard, protože funkce městského děkana v Českých Budějovicích se přímo nevylučuje s funkcí představeného kapituly, ale přesto tato verze nevypadá příliš pravděpodobně. Přestože kanovníkem a městským děkanem se stal již v roce 1807, není o Bernhardovi jakožto proboštovi nikde zmínka, od roku 1827 navíc působil jako kapitulní děkan, když už v roce 1824 rezignoval na pozici městského děkana. Mnohem pravděpodobněji, ačkoli i tak asi stále dost vzdálené realitě, se pak nabízí dva kanovníci, jmenování do kapituly v roce skonu probošta Alberta, Josef Novák a Franz Gabriel. Oba se kanovníky stali 19. října 1817, a zatímco Novákova pokanovnícká kariéra obsahoval mnohem výraznější pozice, například arcibiskup v Zadru, tak Gabriel zůstal věrný kapitule až do pozdních let, od roku 1821 zde vystupoval v roli kustoda. Ale i tak se ani o jednom nedá bezpečně říct, zda vůbec mohli, chtěli, nebo dokonce skutečně zastávali funkci

probošta, a já nedokázal tuto velmi pochybnou spekulaci ani za pomoci Biskupského archivu v Třeboni prozatím rozšifrovat, či alespoň nasměrovat jakýmkoli směrem.

Anton Büttner, o němž už lze u Kadlece i Svobody nalézt informací znatelně méně,⁵⁵ ani neměl podle Svobody bližší vazbu na Schaaffgotsche. Byl ovšem jistě členem jezuitského řádu, působil jako farář v Rejštejně, počínaje rokem 1773, a nedlouho poté i jako děkan v Jáchymově. Rok 1784 pro něj znamenal dvojí děkanství, nejdříve 27. března městské, od 25. října pak i kapitulní, a stává se tak i druhým dignitářem kapituly. Jeho působení trvá však necelé čtyři roky, 16. února 1788 umírá.

Jan Michalovic, jak jej má pouze v této plně počestěné verzi ve své knize Kadlec,⁵⁶ zatímco Svoboda k němu udává, že jej lze v pramenech nalézt také jako Michalowicz,⁵⁷ a možná proto jej tam má též uvedeného jako Johanna. Zajímavý odkaz na rodiště či původ, směřující epicentrum hledání na severovýchod od Prahy až k dnešním česko-německo-polským hranicím, čemuž by napovídalo i jeho poměrně nedaleké kněžské působení. V roce 1754 kaplanem na Žebráku, 1761 farářem v Přelouči, 1767 v Činovsi. Současně obdržel čestný kanovnický titul staroboleslavský, od roku 1782 pak děkanem v Pardubicích. V zasláné žádosti o místo v budějovické kapitule pak navíc sděluje své pastorační působení ve Zbirohu, Poděbradech a Pardubicích. V kapitule získal místo kapitulního kustoda 25. října 1784, o čemž byl vyrozuměn dopisem od zemského gubernia z 30. listopadu téhož roku.

František Josef Hník, rodák z Jesenice, a podle Svobody rovněž jeden z nejbližších Schaaffgotschových spolupracovníků,⁵⁸ což dokládá jeho dosazení na post generálního vikáře a tím pádem prvního kanovníka kapituly.⁵⁹ Jako předchozí nově dosazení kanovníci, i on ve své funkci začal 25. října 1784. Do té doby sloužil jako kaplan v Leopoldově, odkud zamířil v roce 1767 do Bechyně. Odtud se v roce 1780 stěhoval do Holohlav, aby zde zastával funkci děkana. Možná díky jeho znalosti místních zvyklostí získal funkci generálního vikáře, pro biskupa funkci tak důležitou. Schaaffgotsche se evidentně nebál do tohoto člověka vložit velkou důvěru, a s přihlédnutím k délce Hníkova období na tomto postu to lze dnes považovat za ukázkou toho, že první biskup v Českých Budějovicích dokázal činit velmi dobrá rozhodnutí a byl muž na správném místě, a snad i ve správnou dobu.

⁵⁵ Více také MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 39.

⁵⁶ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 49.

⁵⁷ Více MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 39.

⁵⁸ SVOBODA R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 164.

⁵⁹ MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 39.

Josef Kahl,⁶⁰ pocházel z kladského hrabství a zde také různě působil. Na kněze vysvěcen v roce 1762. Farář v Králíkách. Druhým kanovníkem jmenován 25. října 1784, po smrti Antona Büttnera rovněž kapitulním i městským děkanem. Obojí pravděpodobně 15. července 1788. Umírá 17. března roku 1806.

Ignaz, svobodný pán z Vernier, postava spřízněná s Schaaffgotschem, a to jak díky Vernierově svědectví při Schaaffgotscheho potvrzení biskupského jmenování z března 1785, tak jejich pravděpodobným a opakovaným setkání při jejich působení v olomoucké diecézi.⁶¹ Mimoto člen řádu theatinů a farář v Trhových Svinech 1780. Třetím kanovníkem od 25. října 1784, a setrval jím až do své smrti.⁶²

Antonín Dubský, svobodný pán z Vitiněvsí,⁶³ poslední sedmý kanovník, který ovšem nebyl první volbou na toto místo. Schaaffgotsche si totiž původně vybral *Josefa Hurdálka*. Ten ovšem nespĺňoval státní podmínku deseti let praxe v duchovní správě, a tak se 9. května 1785 své hodnosti vzdal, protože nepřijal ani Schaaffgotschem nabídnutou pozici kancléře, neboli vedení biskupské kanceláře. A tak se stal sedmým kanovníkem Antonín Dubský, zatímco Hurdálek dlí na biskupském litoměřickém stolci mezi roky 1815-1822. Dubský skonal 12. září 1793.

2.2.2 Biskupská konzistoř

Vedle kapituly má biskup k dispozici též vlastní poradní orgán. Od kapituly se liší tím, že zatímco kapitula se skládá výhradně z kněží, ustanovených při katedrále, tak členy konzistoře si biskup volí sám. Ti se pak nazývají konzistorní radové. Těmi se mohou stát jak členové kapituly, tak i další diecézní duchovní, případně, a ne zcela výjimečně, i laici. Konzistoř se totiž na rozdíl od kapituly nestarala jen o věci náboženského charakteru či záležitosti související s katedrálou, ale jejím hlavní činností mělo být zastupování biskupa a vyřizování jeho agendy, a to hlavně se světskou sférou i diecézí samotnou. Konzistoř zprostředkovávala kontakt biskupa se světskými orgány, podporovala jej ve správě diecéze, k čemuž konzistoři sloužila konzistorní kancelář. Do jejího čela na návrh biskupa jmenuje dvorská kancelář kancléře, s ročním platem devíti sty zlatými. Ten k ruce dostává dva kancelářské úředníky, každému vyměřeno po třech stech zlatých. Zbylý personál pak tvoří dva písaři, kurzor a kancelářský poslíček. Kurzor s poslíčkem si přijdou na sto a padesát zlatých, písaři si vydělají o dalších sto

⁶⁰ Více TAMTÉŽ, s. 40.

⁶¹ TAMTÉŽ.

⁶² TAMTÉŽ.

⁶³ TAMTÉŽ, s. 41.

zlatých více. Až na kancléře je zbytek kanceláře jmenován zemským gubernium, nicméně opět na návrh biskupa. A stejně jako v případě kapituly, i členové konzistoře jsou placeni z náboženského fondu. Co se konzistoře týče, tak v jejím čele působí samozřejmě biskup, kterého v této funkci zastává v případě potřeby generální vikář. Rady, návrhy a další doporučení od jednotlivých členů i společná vyjádření konzistorní kanceláře nejsou pro biskupa nijak závazné, orgán plní roli skutečně pouze poradní a v rámci své správní působnosti nemá ani výraznější pravomoc ve věcech trestní či soudních. Spíše zařizovali biskupovu korespondenci, plnili další administrativní činnost a činili se i při vzdělávání, působením v místních náboženských školách a spolcích. Po většinu 19. století, kdy nižší školství spadalo pod církevní dohled, se jejich další funkcí stala pozice diecézního školního inspektora.⁶⁴

Prvním konzistorním kancléřem se stal *Hermann Hertl*. Tato osoba byla s prvním českobudějovickým biskupem velmi úzce spřízněna, neboť Hertl Jana Prokopa Schaaffgotsche provázel všemi jeho působišti. Jako kaplan se Schaaffgotschem působil v Mohelnici, dělal mu ceremoniáře v Hradci Králové, v Olomouci a v Brně. Není tak divu, že již po Schaaffgotscheho jmenování biskupem v roce 1785 mu vypomáhal coby sekretář, když jedním z jeho prvních úkolů bylo zařizování administrativy ohledně prvních míst v kapitule.⁶⁵ V červnu 1810 se navíc dostal i do kapituly jako kanovník, a počátkem následujícího roku opouští post kancléře. Umírá 5. října 1816.

Vzhledem k časové náročnosti a dalším biskupovým povinnostem spojeným se začínající diecézí se do čela biskupské konzistoře postavil biskupův oficiální zástupce, generální vikář. Tím se stal 1. kanovník českobudějovické kapituly František Josef Hník, kterému s administrativním chodem vypomáhal kancléř Hermann Hertl. Od počátku roku 1786 tak František Josef biskupovi pomáhá vyřešit nepřehlednou situaci ohledně územního vymezení nové diecéze, což znamenalo korespondenci s pražským arcibiskupstvím. Tento první, a rozhodně důležitý proces, který konzistoř podstoupila, skončil až definitivním potvrzením od panovníka, a to až na začátku roku 1789.⁶⁶

⁶⁴ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 48.

⁶⁵ SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 166.

⁶⁶ Více TAMTÉŽ, s. 168-169.

3. Události v diecézi za biskupů Arnošta Konstantina Růžičky a Josefa Ondřeje Lindauera

Tato kapitola shrnuje události v diecézi za dalších dvou biskupů, Arnošta Konstantina Růžičky a Josefa Ondřeje Lindauera. Po založení českobudějovické diecéze a po uvedení do plynulejšího fungování jsem se pokusil nalézt další rozdíly ve fungování a struktuře kapituly, pokud ovšem nějaké změny vůbec nastaly. Nejdříve tak ještě krátce sumarizuji události a okolnosti nástupu Arnošta Konstantina Růžičky na českobudějovický biskupský stolec a postupně se dostanu až ke konci episkopátu biskupa následujícího, Josefa Ondřeje Lindauera.

3.1 Události předcházející Růžičkovo jmenování

Arnošt Konstantin Růžička působil v českobudějovické diecézi dlouho před smrtí Jana Prokopa Schaaffgotsche, a to v roli kanovníka, kam jej v roce 1794, po smrti Ignáce z Vernier, dosadil sám císař František II.⁶⁷ O tři roky později se stal dokonce generálním vikářem českobudějovické diecéze, po smrti Schaaffgotsche i vikářem kapitulním⁶⁸ Původně se na císařovo přání z roku 1813 měl stát světícím biskupem a generálním vikářem ve Lvově, aby vypomáhal tehdejšímu arcibiskupovi Lvovské arcidiecéze hraběti Karlu Buol-Schauensteinovi, jenže to se Růžičkovi příliš nezamlouvalo, a tak císařskou žádost odmítl.⁶⁹ A když roku 1815 českobudějovický biskupský stolec osiřel, obsadil jej císař právě Růžičkou.

3.1.1 Stav diecéze po smrti Schaaffgotsche

Pro lepší náhled na dosazení Arnošta Konstantina Růžičky do čela českobudějovické diecéze zde popíši administrativní podobu diecéze, jak se k ní vyjadřuje sám Schaaffgotsche ve své vizitační zprávě z roku 1811, jejíž kopie se nachází ve fondu Biskupského archivu České Budějovice uloženém ve Státním oblastním archivu v Třeboni.⁷⁰ Zpráva sestává ze dvou částí, a pro tuto kapitolu byla použita hlavně druhá část, neboť právě v ní se nachází faktické údaje související s formální podobou diecéze.

⁶⁷ Více SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 84-85.

⁶⁸ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 29.

⁶⁹ TAMTÉŽ.

⁷⁰ SOA Třeboň, BA ČB, Zpráva biskupa zemskému guberniu o stavu diecéze, 1811, sign. II/1/b/7, kart.10.

Pro úplnost jen dodávám, že v první části lze najít popis stavu náboženské úrovně diecéze stavu kostelů, mravů a dalších duchovních náležitostí.⁷¹

Ve zprávě lze tedy vyčíst, že struktura diecéze se oproti stavu ihned po založení lehce pozměnila. Zatímco v době zřízení byl největším správním celkem vikariát, těsně před koncem Schaaffgotscheho episkopátu se jimi staly arcikněžství, kterých se v českobudějovické diecézi nacházelo pět. Vikariáty ovšem nezmizely úplně, jen díky novému dělení narostl jejich počet, a to konkrétně na 30. Vyskytovalo se zde také 298 farních beneficí, 88 sídelních kaplanství, 12 administratur a stejný počet klášterů. Počet obyvatel nejmladší české diecéze podle zprávy bylo přesně 702 708, lze tedy vyčíst, že diecéze měla před sebou další hojné roky, poněvadž do doby nástupu Jana Valeriána Jirsíka se jejich počet navýšil o více než čtvrt milionu. Dalším nezvykle přesným, a opět zajímavým údajem je i počet nekatolíků, navíc doplněn i podílem evangelíků a židů. Šlo o poměrně malé procento obyvatel, vždyť evangelíků se zde nacházelo 1855, židovských rodin pak Schaaffgotsche napočítal 1552. Jen okrajově zmíním i náboženský stav diecéze, který byl velmi dobrý, a dokonce se zde nevyskytoval ani nějaký vážnější proces rouhačského charakteru. Jihočeši jsou zároveň lid tradičně konzervativní, jen v kraji Táborském ještě doznívají protestantské tendence. Celkově tedy českobudějovická diecéze měla pověst mladé, přesto silně náboženské diecéze, ve které navíc působily nadějně osobnosti nejen v duchovní sféře.

3.1.2 Osoba Arnošta Konstantina Růžičky

Další významná českobudějovický pastýř, který však, jak jsem zmiňoval v předcházející kapitole, vůbec nemusel na zdejší biskupský stolec usednout. Jeho kariéra v českobudějovické katedrální kapitule začala sice poměrně brzy, nicméně císař pro něj měl původně jiné využití. I Kadlec k tomu dodává, že se ještě mladý bohoslovec Růžička císaři dosti zamlouval, což opakovaně dokazoval řádným plněním svých povinností vicerektora a nedlouho poté i rektora Lvovského generálního semináře.⁷² Zlomovým bodem se dle Svobodovy studie stala návštěva císaře Josefa II. na Krymu, kde se setkal s ruskou carevnou Kateřinou II,⁷³ a Růžička při této cestě doprovázel a zřejmě právě tehdy si Josef II. všiml jeho nadání. A když mu císař nabídl již výše zmíněnou pozici světícího biskupa a generálního vikáře Lvovské arcidiecéze, do které ho

⁷¹ TAMTÉŽ.

⁷² KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 28.

⁷³ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička and his work in general seminary in Lvov during 1785-1792*, Rocznik teologiczno-pastoralne 5, Tarnów 2011, s. 41.

císař toužil dosadit i kvůli ryze praktickým důvodům, Růžička jej musel zklamat tím, neboť své podlomené zdraví přičítal právě lvovskému podnebí. Jeho nezvykle strmý vzestup v očích habsburské monarchie přičítá Svoboda ve své další studii tomu, že Růžičku pokládali za elitního nositele církevně-politických reformních myšlenek, zejména v to doufal samotný císař Josef II.⁷⁴ Dobré vztahy udržoval i s následujícími panovníky, Františkem I. i Ferdinandem I. Jako biskup českobudějovický je totiž pohostil ve své rezidenci, Františka I. v roce 1820 a Ferdinanda I. pak roku 1835. Na Ferdinanda I. dokonce zanechal takový dojem, že ten jej dva dny po návštěvě jmenoval tajným radou.⁷⁵

Přese všechny úspěchy ve veřejném životě však Růžička nebyl osobou přehnaně otevřenou, veřejné vystoupení příliš nemiloval a raději dával přednost starání se o kněžský seminář. Možná tomu nahrávala i doba nepřilíš příznivá pro období jeho episkopátu, protože josefinismus zrovna nepřál rozkvětu církevního života. Typickým odrazem tehdejšího stavu vztahu církve a státu pak je spojení s papežem, které těžce reguloval stát a komunikace probíhala s ním jako se zprostředkovatelem, z čehož vyplývá pouze nejnútnejší náboženské zpravodajství. Přitom podle Kadlece patřil Arnošt Konstantin Růžička k josefinistů staré školy, jenž navíc vyznával rčení „Klid a pokoj.“⁷⁶

3.2 Struktura kapituly za Růžičky a jeho vliv na diecézi

Zde se pokusím stručně popsat, jak vypadala kapitula pod biskupem Arnoštem Konstantinem Růžičkou a jakým směrem se ubíralo jeho snažení v celé diecézi. Předtím ale opět nastíním personální složení kapituly během jeho episkopátu.

3.2.1 Kanovníci v době Růžičkova nástupu do čela diecéze a jeho jmenování

Než představím osoby, které tvořily Růžičkovu agendu, považuji za nutné krátce zmínit jeho působení v českobudějovické katedrální kapitule, protože zde před svým jmenováním pracoval dlouhou dobu a sám tak dobře poznal stav diecéze ještě předtím, než byl jmenován do jejího čela. V případě Arnošta Konstantina Růžičky mě tak nejvíce zajímalo, jestli dokázal svoji výbornou výchozí pozici přetavit v okamžité a hmatatelné změny, nebo se snažil nepodlehout přehnaným očekáváním.

⁷⁴ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička: mládí a počátky kariéry budoucího českobudějovického biskupa*, Jihočeský sborník historický, Pelhřimov, 80/2011, s. 96.

⁷⁵ BUBEN, M. M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 282.

⁷⁶ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 29.

Díky Svobodovi víme, že zrušení Lvovského generálního semináře proběhlo patrně až na konci roku 1790, a to z rozhodnutí císaře Leopolda, který tak učinil v dvorském sekretu ze 4. července 1790.⁷⁷ Do Vídně tak dostal pokyn odcestovat až 1. prosince 1791.⁷⁸ Odtud už se do českobudějovické diecéze stěhoval po třech letech strávených v císařově blízkosti, kanovníkem českobudějovické katedrální kapituly byl jmenován 20. července 1794.⁷⁹ Tento den vyšla instalační listina, pod kterou byl podepsán samozřejmě i biskup Jan Prokop Schaaffgotsche, a připisuje zde i to, že Růžička byl dosazen na místo po zemřelém Ignáci z Vernier.⁸⁰

Schaaffgotsche nedlouho poté dokonce Růžičku jmenoval řádným biskupským rádcem a přisedícím konzistoře s plným hlasovacím právem, a ve jmenovací listině z 1. září 1794 jej zároveň vyzývá k pravidelné účasti na zasedáních konzistoře.⁸¹ To zřejmě souviselo s velkým očekáváním, vyplynuvším z dosavadních Růžičkových úspěchů, které se k Schaaffgotschovi samozřejmě donesly.

V době instalování Arnošta Konstantina Růžičky v kapitule působili muži představení z větší části výše, z těch popsaných tedy připomenu probošta kapituly Johanna Alberta, svobodného pána Hegenmüllera z Dubenweilern, děkana kapituly Josefa Kahla, kustoda Johanna Michalovice a prvního kanovníka hned za třemi dignitáři Františka Josefa Hníka. Po smrti Antonína Dubského jedno místo zůstávalo neobsazeno, ale jen do dubna roku 1794, kdy se dalším kanovníkem stal Simon Kudler.

Simon Kudler,⁸² narozen v roce 1735 v Rychnově nad Malší, kde i působil jako kaplan. Kanovníkem českobudějovické diecéze jmenován 24. dubna 1794, tedy ještě před Růžičkovým příchodem.

Doposud nepopsaným kanovníkem tak zůstává rodák z Častolovic, *Josef Pingas*, dle Svobody Schaaffgotschův starý přítel ze společného působení v královéhradecké diecézi.⁸³ Jelikož Pingas zde zastával funkci kaplana v letech 1772-1776, lze to považovat za průkazné. Do kapituly vstoupil po smrti Antona Büttnera a v roce 1806 se stal dokonce děkanem kapituly.⁸⁴

⁷⁷ Více SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička: mládí a počátky kariéry budoucího českobudějovického biskupa*, Jihočeský sborník historický, České Budějovice 2011, 80/2011, s. 94-95.

⁷⁸ TAMTÉŽ.

⁷⁹ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 28-29.

⁸⁰ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 85.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 86.

⁸² KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 50.

⁸³ SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche*, s. 167.

⁸⁴ TAMTÉŽ.

Důležitými okolnostmi pro podobu kapituly za Růžičky byly kroky jeho předchůdce, Jana Prokopa Schaaffgotsche, neboť on do kapituly dále jmenoval Wolfganga Seidla, Nikolause Bernharda a zejména kancléře biskupské konzistoře Hermanna Hertla, se kterým Růžička samozřejmě často a opakovaně projednával spoustu záležitostí. Hertl rozhodně neměl zůstat jedinou výraznou osobností, která měla v budoucnu blíže spolupracovat s budoucím českobudějovickým biskupem Arnoštem Konstantinem Růžičkou. Těmi dalšími se měli stát zejména Johann Geith s Václavem Emmanuelem de Angelisem.

3.2.2 Růžičkova spolupráce s kapitulou a jeho kroky

Než se Arnošt Konstantin Růžička stal biskupem českobudějovickým, musel řídit diecézi jako generální vikář. Chvíli po té, co jej tímto úkolem pověřil Tridentský koncil, se udála již výše zmíněná nabídka na post lvovského světícího biskupa a generální vikáře, a poté, co Růžička tuto poctu odmítl, se mohl konečně stát biskupem a tím pádem sobě vlastním pánem, což i podle Svobody byla Růžičkova vysněná meta v kariéře duchovního.⁸⁵

Struktura kapituly zůstává stejná, jako při založení, koneckonců v době nástupu Arnošta Konstantina Růžičky na biskupský stolec měla diecéze i kapitula za sebou pouhých a necelých třicet let, tak ani nepotřebovala doznat nějakých výraznějších změn. A potvrzuje to i další Svobodova studie, ve které se stručně tvrdí, že se kapitula skládala z probošta, děkana, kustoda a kanovníků.⁸⁶

3.3 Josef Ondřej Lindauer v čele českobudějovického biskupství

Tato kapitola opravdu krátce připomene nejdůležitější události i osobnosti během krátkého období episkopátu biskupa Josefa Ondřeje Lindauera. Jeho působení v čele českobudějovické diecéze nemělo dlouhého trvání, především kvůli jeho předčasné smrti, a i kvůli tomu je jeho období prozatím historiky prozkoumané nejméně. Já v této kapitole chci popsat alespoň těch pár rozdílů oproti období jeho předchůdců.

⁸⁵ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 94.

⁸⁶ SVOBODA, R. *The Process of Appointing Arnošt Konstantin Růžička a Bishop in České Budějovice During 1815-1816, Based on the Sources from Archivio Segreto Vaticano*, in: E-theologos, Theological revue of Greek Catholic Theological Faculty, 2010, s. 174.

3.3.1 Josef Ondřej Lindauer, třetí biskup českobudějovický

Na rozdíl od prvního biskupa českobudějovického, Jana Prokopa Schaaffgotsche, hraběte a svobodného pána z Kynastu a Greiffensteinu, se Josef Ondřej Lindauer narodil do poměrů poněkud rozdílných. Zatímco Schaaffgotsche pocházel ze zabezpečeného šlechtického rodu, Josef Ondřej Lindauer se narodil do chudé plzeňské rodiny 29. listopadu 1784. To mu ovšem nebránilo absolvovat jak plzeňské gymnázium, tak studium teologie v Praze, a 15. srpna 1807 byl vysvěcen na kněze.⁸⁷ Po velmi dobré práci na arciděkanství v Plzni, v pražské arcibiskupské konzistoři jako rada a hlavně pak v zemském guberniu, kam byl dosazen roku 1842, se dočkal zaslouženého ocenění. Jeho nadřízený v zemském guberniu, arcivévoda Štěpán, jej totiž horlivě navrhl na uvolněné místo českobudějovického biskupa.⁸⁸ Svojí pílí a pracovitostí si přenesl pochopitelně i do funkce biskupa.

Tím byl jmenován císařem Ferdinandem I. dne 22. září 1845, 25. listopadu téhož roku potvrzen i papežem Řehořem XVI.⁸⁹ Poté už jej čekalo posvěcení na biskupa, čehož se ujal pražský arcibiskup Alois Schrenk 18. ledna následujícího roku, a 2. února byl i intronizován.⁹⁰

Ale jak jsem psal výše, 4. června 1850 jej zastihla nečekaná smrt a po pouhých pěti letech tak českobudějovický biskupský stolec osiřel a diecéze tak byla nucena hledat nového biskupa, a než se ho dočkala, musela se přenést již přes druhé období sedisvakance.

3.3.2 Lindauerův odkaz v diecézi

Výše zmíněná píle a nevšední svědomitost Josefa Ondřeje Lindauera pravděpodobně vyústila v jeho přísnost a zdánlivou nepřístupnost, pravdou však zůstává, že co se charity i obecné dobrosrdečnosti týče, tak se dá říci, že třetí biskup českobudějovický v tomto ohledu vynikal. Nejvíce o tom zřejmě svědčí jeho gesto, kdy nemocnici, ve které už působily jim pozvané sestry Boromejky, odkázal veškerý svůj osobní majetek, čítající sumu 24 000 zlatých.⁹¹ Ale tento krok jen završil jeho dobročinnou aktivitu, které i přes krátké období zvládl požehnaně.

⁸⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 205.

⁸⁸ SVOBODA, R. *Josef Ondřej Lindauer – známý i neznámý třetí biskup českobudějovický*, Jihočeský sborník historický, České Budějovice 2013, 82/2013, s. 157.

⁸⁹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 205.

⁹⁰ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 30.

⁹¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 206.

Člověk nepřehnaného vystupování, neobyčejně pracovitý a důsledný ve svých činnostech, se pravděpodobně s touto pracovní morálkou našel i v práci kancelářské, o které Kadlec prohlašuje, že byla vyloženě jeho koníčkem.⁹² Výraznou změnou oproti fungování jeho předchůdce byl jeho postoj k právům církve a jejich obrany. Tam, kde Růžička volil takovou politiku, která by především nevedla k žádnému konfliktu, se Lindauer nebál hlasitě bránit církevní pozice.⁹³

Jeho charitativní zásluhy by pokryly více než jednu malou kapitulu, ale nelze nezmínit podporu místní nemocnice, do které roku 1849 přivedl milosrdné sestry z kongregace svatého Karla Boromejského. Finančně podporoval také zdejší chudobinec, a podobné snahy jsou pro něj charakteristické, protože cítil potřebu svědomité a hlavně systematické podpory konkrétních a již osvědčených institucí, místo aby svoji energii věnoval roztroušeným snahám jednotlivců i spolků, navíc s nejasným výsledkem.⁹⁴ Samozřejmostí pak pro něj znamenala podpora věnovaná rodinám po učitelích i kněží s nedostačujícími příjmy⁹⁵

V prvních dvou letech navíc stihl ještě podniknout generální vizitaci své diecéze, a v roce 1848 obdržel od pražské univerzity doktorát z teologie.⁹⁶

⁹² KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 30.

⁹³ TAMTÉŽ.

⁹⁴ SVOBODA, R. *Josef Ondřej Lindauer – známý i neznámý třetí biskup českobudějovický*, Jihočeský sborník historický, České Budějovice 2013, 82/2013, s. 157.

⁹⁵ TAMTÉŽ.

⁹⁶ TAMTÉŽ.

4. Kapitula v čase biskupa Jana Valeriána Jirsíka

V poslední a hlavní kapitole této práce se zabývám fungováním kapituly v čase biskupa Jirsíka, jestli se něco změnilo oproti minulosti a jak probíhala spolupráce s biskupem. Zajímal mě vývoj úlohy, co dělala i o čem rozhodovala, případně čeho všeho se účastnila. K tomu mi měly dopomoci předchozí dvě kapitoly, aby bylo více zřetelné, jakým směrem se ubíral vývoj kapituly i její úlohy. Ovšem bez seznámení s osobou biskupa Jirsíka by věc postrádala smysl, neboť důležitým vlivem její úlohu právě samotný biskup, který si z jejich řad vybíral členy do své konzistoře a podílel se i na složení kapituly.

Na začátek jsem tak zařadil krátký Jirsíkův životopis, až po něm následuje přehled osobností v kapitule během jeho episkopátu. Až na závěr tak přijde srovnání činností jejich členů s činností prvních kapitulárů.

3.1 Jan Valerián Jirsík

Osobnost prozatím nejdéle sloužícího biskupa českobudějovické diecéze se nejvíce věnuje Jaroslav Kadlec ve svém díle pojmenovaném stručně Jan Valerián Jirsík. Cílem zde rozhodně není uvést ucelený Jirsíkův životopis od narození až po smrt, nýbrž pouze jeho představení v rámci jeho prvních kroků na biskupském stolci, výběru jeho nejbližších spolupracovníků, tedy především členů konzistoře a kapituly, a snad i přiblížení jeho záměrů s celou českobudějovickou diecézí.

3.1.1 Nástup na biskupský stolec

Než Jan Valerian Jirsík vůbec nastoupil do biskupského úřadu v Českých Budějovicích, čelila českobudějovická diecéze nepříliš obvyklé situaci, ačkoli jí nezažila poprvé. Již po smrti prvního českobudějovického biskupa, Jan Prokopa Schaaffgotsche, zažila diecéze období sedisvakance, které trvalo až do konečného jmenování Arnošta Konstantina Růžičky novým českobudějovickým biskupem. Ten se jím stal díky císařskému rozhodnutí z 15. června 1815, mimochodem ve stejný den byl obsazen biskupský stolec i v diecézi litoměřické.⁹⁷ Před Jirsíkovým nástupem trvalo období bez biskupa v českobudějovické diecézi rok, a to hlavně kvůli jednání o zřízení dalšího biskupství, tentokrát na území západních Čech, přičemž o statut sídelního města nové diecéze spolu soupeřily Klatovy, Kladruby, Cheb a Plzeň. Jelikož se ale zřízení

⁹⁷SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 95.

biskupství v západních Čechách protáhlo až do konce 20. století, mohl být Jirsík navrhnut na prázdné místo biskupa českobudějovického. Tak učinil tehdejší ministr kultu, Lev Thun, který tím tak naplnil déle trvající obavy arcibiskupa kardinála Bedřicha Schwarzeberga. Schwarzenberg se totiž roku 1850 údajně vyjádřil takto: „Mám perlu vzácnou v kapitule své, ale bojím se, že brzo o ni přijdu.“⁹⁸ Jirsík si během svého krátkého působení ve svatovítské katedrále, kde se stal kanovníkem 26. března 1846, evidentně získal velký obdiv jako kazatel, jak uvádí Milan Buben⁹⁹ Definitivním datem, které ukončilo spekulace ohledně budoucího Jirsíkova přesunu do vyššího patra duchovní správy, se stal 25. března 1851, kdy jej císař František Josef I. jmenoval biskupem českobudějovickým. Papežská prekanonizační bula Pia IX. vyšla 5. září téhož roku, o měsíc a půl později, tedy 19. října, jej konsekroval ve svatovítské katedrále osobně pražský arcibiskup Bedřich Schwarzenberg.¹⁰⁰ O necelý týden později již odjíždí do Českých Budějovic, kam dorazil o půlnoci, a jak k tomu velmi výstižně dodává Jaroslav Kadlec: „Ano, přišel buditel.“¹⁰¹

Slavnostní intronizace proběhla o svátku Všech svatých v katedrále, kam se biskup odebral v průvodu začínajícím u seminárního kostela svaté Anny. Při úvodním projevu v katedrále okamžitě potvrdil svůj řečnický talent, když si podle Kadlece měl získat všechny přítomné posluchače.¹⁰² Ještě před tím mu byly přečteny nominační listiny, za což Jirsík v latině poděkoval. Poté Jirsíkovi jménem všech duchovních jeden z nich složil tradiční projev oddanosti, po čemž už z kazatelny následovala jeho úchvatná řeč, vedená v obou zemských jazycích. Celý proces zakončily pontifikální bohoslužby, a Jirsík tak mohl započít ve více než třicetileté snaze, která nakonec vedla k doposud nejvíc obohacující dějinné etapě nejmladšího českého biskupství, ohraničené léty 1851-1883.

3.1.2 Jirsíkovo působení v diecézi

Před Jirsíkem ležel nelehký úkol, ztížený navíc tím, že nepocházel z jihu Čech, celou dosavadní kariéru strávil mimo českobudějovickou diecézi, a dokonce podle Kadlece snad jižní Čechy ani nespáčil.¹⁰³ To vše umocňovalo i národnostní podíl německého obyvatelstva, který dosahoval až třetiny z celkového počtu jednoho milionu obyvatel

⁹⁸ KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 30.

⁹⁹ BUBEN, M., M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 158-159.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ.

¹⁰¹ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 32.

¹⁰² KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 31.

¹⁰³ TAMTÉŽ.

českobudějovické diecéze. I proto, než se pustil do jakýchkoli konkrétnějších snah, tak si počátkem roku 1851 nechal vypracovat shrnující zprávu o českobudějovické diecézi, jež měla obsahovat veškeré nedostatky i náměty ke zlepšení kněžského snažení, fungování farností a dalších záležitostí.¹⁰⁴ Duchovenstvo potěšeně vyslyšelo jeho žádost a zasílalo mu svá doporučení, což Jirsík s povděkem kvitoval studováním a následným uváděním některých užitečných rad do reality. Kadlec k tomu rovněž zmiňuje zajímavý fakt, že Jirsík, sám stvořitel několika reformních myšlenek, uveřejněných v době jeho redaktorství Časopisu pro katolické duchovenstvo tamtéž, měl v rámci svých pravomocí vyplývající z pozice biskupa konečně šanci některé takové uskutečnit.¹⁰⁵

V Jirsíkově životopise, sepsaném roku 1933 a uloženém v Biskupském archivu v Třeboni, se píše, že „své počínání biskupské začal péčí o budoucí duchovenstvo.“¹⁰⁶ To jen koresponduje s jeho skutečnou snahou, neboť první snahy směřoval k zabezpečení diecéze co se počtu a výchovy duchovenstva týče. To se mu povedlo důslednou péčí nejen o kněžský seminář, ale hlavně založením semináře studentského, což podle všeho zamýšlel bezprostředně po nástupu do biskupského úřadu, „aby jinochům od outlého mládí pravého křesťanského vzdělání a vychování se dostalo.“¹⁰⁷ Studentský seminář tak založil v duchu Tridentia dne 22. října 1853.¹⁰⁸

V předchozím roce uspořádal pastorální konferenci, v průběhu svého episkopátu pak svolával diecézní synody a zavedl i kněžské exercicie. Výchovou kněží již od mládí, posilováním jejich zbožnosti i vlastní věrnosti církvi i jejím ideálům a v neposlední řadě i díky jeho kazatelskému daru poměrně rychle upevnil duchovní přesvědčení v diecézi. Nermalou měrou k tomu přispěly i jeho časté a opakované vizitační cesty napříč celou diecézí. Další prameny uvádějí, že kromě toho také vynikal v porozumění s dalšími křesťanskými denominacemi.¹⁰⁹

Dále se velmi aktivně podílel na vytváření několika církevních spolků, náboženských nadací jiných podpůrných fondů pro chudé či nemocné. Ze spolků zmíním hlavně Spolek křesťanských tovaryšů a Spolek křesťanských matek, jež

¹⁰⁴ TAMTÉŽ.

¹⁰⁵ KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 32.

¹⁰⁶ Životopis biskupa Jana Valeriána Jirsíka, 1933, SOA Třeboň, BA ČB. Oddíl I: Biskupská konzistoř 1785-1945(49). Životopis biskupa Jana Valeriána Jirsíka. 1933, inv.č. II/4/d/3.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ.

¹⁰⁸ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 32.

¹⁰⁹ SVOBODA, R. - KAMENOVÁ S. - NOVOTNÁ R. *The life and Theological work of Jan Valerián Jirsík – Actual state of research issue*, Notitiae historiae ecclesiasticae 2, 2013, č. 1, s.15.

vypichuje i Kadlec.¹¹⁰ Péči o kněžstvo pak demonstroval mariánským spolkem Corona aurea a dalším spolkem, Solidaritou svatého Vojtěcha. Na první synodě pak zřídil podpůrný Fond svatého Mikuláše, starající se o kněze chudé a nemocné. Podle Kadlece však nejbohubilějším a zároveň nejlidumilnějším krokem bylo založení diecézního ústavu pro hluchoněmé v roce 1871.¹¹¹ Dostačujícím důkazem o jeho důležitosti a užitečnosti je bezesporu fakt, že ústav stále funguje a nadále se podílí na neocenitelné činnosti pro výchovu a vzdělání hluchoněmých dětí.

Podobnou pozornost věnoval i patronu křesťanské charity a stejně tak i patronu katedrálního chrámu v Českých Budějovicích, svatému Mikuláši. Při katedrální kapitule zřídil rovněž institut čestného kanovníka, jak jsem zmiňoval dříve. To provedl v roce 1871, kdy obdržel císařský souhlas Františka Josefa I., který si podle obvyklých zvyklostí ponechal právo čestné kanovníky jmenovat, ačkoli na návrh biskupa.¹¹² Tentýž rok jmenoval i prvního čestného kanovníka, Johanna Coriho. Za svého působení ještě o rok později do této čestné funkce uvedl ještě Tomáše Johánka, Václava Pavlovce a Adalberta Plattnera, všechny 11. listopadu roku 1872.

Důležitou částí jeho aktivity v biskupském úřadě je jeho literární činnost. I když věděl o nezpochybnitelné roli mluveného slova, nepodceňoval ani knihy a další psanou tvorbu. Uvědomoval si dlouhodobější působení na lidskou mysl oproti mluvenému slovu, které člověk snadněji zapomene. Vrcholem jeho tvorby jsou jeho pastýřské listy, popisující okolnosti náboženského i veřejného života. Napsal jich celkem padesát, jeden z nich například právě za příčinou založení studentského semináře. Zde roku 1853 uvádí, že „náboženský duch a katolická mysl nejen u kněží, nýbrž u všech důležitý jest,“ dále zmiňuje „užitečnost a dohled nad dítky, aby při studiích v cizině záhubnému vplyvu zlých společností nepodlehli a nedostali se na zlé cesty.“¹¹³ Také zde ujišťuje občany, že dítky „nejen k mravopověstnosti vedeni budou, ale i pilnosti, pobožnosti a šlechetnosti.“¹¹⁴ Dalším argumentem zde uvedeným je užitečnost semináře jak pro církve, stát, potažmo i občany, tak především pro budoucnost, protože jak také tvrdí, „trojice zlého zachvátila naši mládež – žádost očí, žádost těla a pýcha života.“¹¹⁵

¹¹⁰ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 33.

¹¹¹ TAMTÉŽ, s. 35.

¹¹² Více TAMTÉŽ, s. 62.

¹¹³ Jirsíkův pastýřský list z r. 1853 za příčinou založení studentského semináře, SOA Třeboň, BA ČB. Oddíl I: Biskupská konzistoř 1785-1945(49). Jirsíkův pastýřský list. 1853, inv.č. I/148.

¹¹⁴ TAMTÉŽ.

¹¹⁵ TAMTÉŽ.

Posledním aspektem jeho diecézní aktivity mající velký význam pro celou diecézi je jeho politická činnost. I navzdory církvi poměrně nepřátelskému období liberalismu a někdy až přesprávanému fatálnímu osvícenskému myšlení si Jirsík udržoval s habsburskými panovníky příznivě a pozitivně založené vztahy. Kadlec to vysvětluje Jirsíkovým přesvědčením o původu panovnické moci, která má podle něj nadpřirozený charakter.¹¹⁶ Nejvíce pak Jirsík přilnul k císaři Ferdinandovi, kterému se dokonce dostavil na pohřeb, přestože sám již dosáhl pokročilého věku sedmasedmdesáti let. Z víry v nadpřirozený původ panovnické moci pak vycházel i při vychovávání věřících, přičemž on sám nemusel přímo cítit soulad s některými nařízeními či závěry, ať už císařskými či papežskými. Nejlépe to ilustruje jeho skepse vůči závěrům 1. Vatikánského koncilu, nejvíce pak cítil nesoulad s tvrzením o papežské neomylnosti, a přesto jej ve své diecézi vyhlásil, obávající se útoku proti církvi.

Můžeme jej rozhodně počítat také jako jednoho z nejhlasitějších zastánců práv církevních i národních, roku 1863 se například zúčastnil s dalšími politiky pasivního odporu proti únorové ústavě z roku 1861, která nepřiznávala českým zemím státoprávní požadavky.¹¹⁷ Politické a národnostní podmínky ho nakonec donutily i ke zřízení českého gymnázia v Českých Budějovicích v roce 1868. I přes vysoké počty českých studentů se v Českých Budějovicích nacházelo pouze gymnázium německé. Společně s občany českobudějovickými občany české národnosti usiloval nejdříve alespoň o nižší české gymnázium, nakonec se ovšem musel sám odhodlat k jeho založení, protože vídeňská vláda nepocítovala totožnou potřebu výskytu samostatného českého gymnázia v Českých Budějovicích. Biskup se pak v duchu své věrnosti na fungování gymnázia podílel materiálně i finančně, a to až do roku 1871, kdy se i díky tehdejšímu ministru Jirečkovi dostal pod státní správu, ale dle Kadlece byly Jirsíkovým největším přínosem osobní návštěvy gymnázia a podpora studentů i vyučujících.¹¹⁸

Závěrem popisu jeho rozsáhlé, svědomité a bohu libé činnosti ve všech možných aspektech českobudějovické diecéze však dokázal šířit ducha katolictví velmi dalece za hranicemi jeho povinností i působnosti. Největší zahraniční snahy mířily pochopitelně do nedaleké Vídně, již tehdy početně osídlené především mladými Jihočechy, kterým se v Čechách nedařilo uchytit a tak zkoušeli štěstí ve větších městě. Zvláštní pozornost ovšem také věnoval i krajanům za mořem, kam už však lidé nemířili jen z nouze, ale i

¹¹⁶ KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 61.

¹¹⁷ BUBEN, M. M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 159.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 76.

z touhy po změně a dobrodružství. A i v tomto případě lze spatřit Jirsíkovu velikost, neboť přestože zpravidla velmi důsledně krajany před cestou za nejistou budoucností varoval a naléhavě je od cesty odrazoval, neváhal jim i nadále pomáhat, a dokonce do zámoří vysílal náboženské misie, z nichž největšího úspěchu a respektu dosáhl vršovický rodák a nově duchovní správce české katolické osady v St. Louis, Josef Hessoun.

Během svého episkopátu v českobudějovické diecézi biskup Jan Valerián Jirsík stihl neuvěřitelnou spoustu věcí, a i čísla to potvrzují. Podle Kadlecova údajů vysvětil 632 kněží, biřmoval 552 000 věřících, konsekroval 23 kostelů a benedikoval 16 kaplí.¹¹⁹ K tomu lze připočíst třikrát navštívené farnosti v diecézi i výše zmíněných padesát pastýrských listů, a je zřejmé, že se diecézi plně věnoval až do své smrti.

Ta přišla 23. února 1883, šest dní po mozkové mrtvici.¹²⁰ Jako poslední z českobudějovických biskupů byl pochován v biskupské hrobce na staroměstském hřbitově svatého Prokopa, navíc za přítomnosti jeho velkého obdivovatele, kardinála Schwarzenberga.¹²¹

3.1.3 Stav kapituly a její členové v době Jirsíkova jmenování

Stejně jako u prvního biskupa českobudějovického, i zde krátce nastíním personální podobu kapituly po Jirsíkově jmenování. Přesto zde musím zmínit poměrně důležitou změnu oproti dřívějším dobám. Za Jirsíka už totiž neexistovala funkce generálního vikáře, kterou zrušil druhý biskup českobudějovický, Arnošt Konstantin Růžička, a to téměř bezprostředně po své intronizaci. Zřejmě tak učinil na nátlak státu, kterému nevyhovovala výše platu.¹²²

Václav de Angelis,¹²³ probošt českobudějovické kapituly v momentě nástupu Jirsíka na biskupský stolec. V kapitule ovšem působil už od roku 1827, do té doby zastával funkci konzistorního kancléře, a to už od roku 1821. Před působením v českobudějovické kapitule a biskupské konzistoři dělal kaplana v Nezamyslicích a Katovicích. V konzistorní kanceláři začínal jako sekretář již v listopadu roku 1811, po smrti předchůdce Jana Geitha, jde tedy o jednoho z nejdéle sloužících duchovních v tomto úřadě, ačkoli ne ve stejné pozici. V listopadu roku 1842 se stal dokonce kapitulním děkanem, a o sedm let později i kapitulním proboštem. De Angelis se do

¹¹⁹ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 35.

¹²⁰ BUBEN, M., M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, s. 160.

¹²¹ TAMTÉŽ.

¹²² Více SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 112.

¹²³ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 51.

diecézního úřadu dostal ještě za života Jana Prokopa Schaaffgotsche, a jelikož se jeho kariérní postup nezastavil ani po smrti Jana Prokopa, byl důležitou osobou i pro biskupy Růžičku a Lindauera.

Josef Leeb, další neméně významný muž pro českobudějovickou kapitolu. Společně s de Angelisem nejenže tvořili oporu třetímu českobudějovickému biskupovi, Josefu Ondřejovi Lindauerovi, ale zažili i první léta episkopátu Jana Valeriána Jirsíka.¹²⁴ Do kapituly byl uveden roku 1825, kdy se vedle kanovníka stal i městským děkanem. V letech 1844-1849 zastává funkci kustoda a diecézního školního inspektora. Před kapitulou vyučoval v Českých Budějovicích jako profesor morální teologii. Poté, co byl de Angelis 23. září 1849 dosazen do pozice kapitulního probošta, se Leeb ještě téhož dne stává kapitulním děkanem. Nakonec se ale i on dočká funkce kapitulního probošta, a to 6. prosince 1853, bezmála tři měsíce po smrti Václava de Angelise. V době Jirsíkova jmenování zastával pozici prozatímního kapitulního vikáře a byl to právě Leeb, kdo četl nominační listiny při Jirsíkově intronizaci.¹²⁵ Umírá 27. února 1857.

Vojtěch Lidmanský,¹²⁶ kanovník od roku 1832 po zesnulém Jakubu Fingerovi. Na kněze jej vysvětil Růžička, kterému také dělal prefekta v kněžském semináři, a to v letech 1816-1821. Tato pozice se ustanovila v roce 1815, a jeho hlavním úkolem byl dohled na studium alumnů i jejich kázeň, dále zastupoval profesory ve výuce a vypomáhal rektorovi semináře. Lidmanský je do tohoto výčtu zařazen především díky svému dlouhému působení v biskupské konzistoři, kde šest let také pracoval jako konzistorní kancléř, ale v roce 1842 odešel stát se arcibiskupem v Gurku. Na jeho místo tak v příštím roce nastoupil Jan Korner. Lidmanský umírá v červenci roku 1858.

Jan Korner, třeboňský rodák a profesor Nového zákona v Českých Budějovicích, žijící v letech 1788-1853,¹²⁷ se kanovníkem stává společně s Michaelem Schönbeckem 20. června 1843. Od 1. února 1827 do 1. dubna 1848 rovněž zastává funkci rektora kněžského semináře. Vzhledem k tomu, že zpočátku roli rektora plnil jeden z profesorů semináře, nebyl tento post samostatně finančně ohodnocen. To změnil až guberniátní dekret z roku 1841, který rektorovi přiřknul sumu dvou set zlatých ročně, a o sedm let

¹²⁴ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 115.

¹²⁵ Více KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 30-31.

¹²⁶ Více TAMTÉŽ, s. 51.

¹²⁷ MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813*, s. 53.

později mu ministerský výnos plat zvedl už na šest set zlatých ročně.¹²⁸ Dle Dvořáka byl vynikající znalec českého jazyka.¹²⁹

Michael Schönbeck, kanovníkem také od června 1843, do té doby profesor pastorální teologie v Českých Budějovicích. Za Jirsíkova působení se v roce 1853 stal kapitulním kustodem, kapitulním děkanem pak o pět let později. Mimo jiné předplatitel i přispěvatel do *Časopisu pro katolické duchovenstvo*.¹³⁰

Josef Kautz, další z řady osob, která pracovala jak v biskupské konzistoři, tak v kapitule. Nejdříve v roce 1827 je dosazen na místo konzistorního sekretáře, v roce 1832 pak povýšil do čela konzistoře a stává se kancléřem. Kanovníkem kapituly od roku 1839, kapitulním kustodem o deset let později. Od stejného roku pracuje i jako diecézní školní inspektor, což mu vydrží až do roku 1864. V rámci roku 1853, kdy dochází k více změnám nejen v kapitule, obsazuje pozici kapitulního děkana, v roce 1858 zase pozici probošta. Zemřel 26. května v roce 1868.¹³¹

Václav Blažek, jediný kanovník dosazený v roce 1845, přesně 8. ledna.¹³² Jeho kariérním vrcholem zůstala českobudějovická kapitula, kde dosáhl na pozici kapitulního kustoda, a to v roce 1858. O rok později umírá. Za svého života stráví většinu času jako kaplan nebo jako administrátor, pak i jako farář. Postupně se tak kromě jiných stane kaplanem ve Velešíně, posléze administrátorem a nakonec i farářem tamtéž.

Ostatní kanovníky i pracovníky biskupské konzistoře budu představovat postupně v následující kapitole, neboť ve chvíli Jirsíkova nástupu na biskupský stolec buď zastávali jinou pozici v diecézi, nebo naopak působili ještě úplně jinde.

3.2 Nejvýznamnější osobnosti kapituly

Zde ještě představím právě ty osoby českobudějovické kapituly, které nejvíce komunikovaly s biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem, pokusím se o co nejpřesnější vymezení jejich role a připíši i krátký životopisný exkurz jednotlivých osobností.

Za první dvě skutečně důležité osoby, které však byly popsány výše, se dají považovat pánové Josef Leeb a Václav de Angelis, kteří se postupně vystřídali v pozici kapitulního děkana i kapitulního probošta. Za podstatné ještě považuji zmínit

¹²⁸ Více DVOŘÁK, L. *Biskupský kněžský seminář v Českých Budějovicích*, s. 40-41.

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 42.

¹³⁰ SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 157-159.

¹³¹ KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*, s. 51-52.

¹³² TAMTÉŽ, s. 52.

skutečnost, že zvolení Josefa Leeba kapitulním proboštem již proběhlo za Jirsíkova úřadování, a stalo se tak po smrti předchozího probošta, právě Václava de Angelise. Na uvolněné místo kapitulního děkana tak na návrh biskupa dosedá Josef Kautz, persona taktéž popsána o kapitolu výše.

První výraznou a zároveň ještě nepředstavenou osobností je tak netolický rodák, *Vojtěch Mokřý*.¹³³ Vystudovaný doktor teologie zažil velmi postupný kariérní růst, a dostal se dokonce až k hodnosti papežského preláta. Tomu ale předcházela dlouhá a trpělivá cesta, která stejně jako u všech ostatních duchovních začala vysvěcením, čehož se Mokřý dočkal v březnu roku 1826, studium teologie dokončil o čtyři roky později, v srpnu 1830. Ještě v témže měsíci se stal třetím kaplanem v Českých Budějovicích, od 1. ledna následujícího roku už povýšil na post druhého kaplana. Roku 1833 se stává vikaristou i katechetou, od roku 1834 do roku 1853 působí jako profesor církevního práva a církevních dějin. V dubnu roku 1852 jej Jirsík ustanovuje kanovníkem kapituly, od roku 1859 je pak jejím kustodem. Po smrti Schönbecka nastupuje v roce 1861 na místo kapitulního děkana, proboštem se zase stává 16. února 1869 po skonu Josefa Kautze. Zde ovšem vydrží necelý rok, neboť již 8. února následujícího roku je jmenován papežským prelátem. Vojtěch Mokřý umírá 3. října 1882, tedy téměř půlrok před Jirsíkem.

Prokop Knirsch je osoba méně známá, za zmínku však stojí delší působení v biskupské konzistoři, kde zastával funkce konzistorního kancelisty, sekretáře a nakonec i kancléře. Kanovníkem se stává na Jirsíkův návrh roku 1853.¹³⁴

To *Jan Šavel*,¹³⁵ původem ze Zbraslavi, byl nejprve prefektem budějovického kněžského semináře, posléze druhým a ještě později prvním kaplanem, taktéž v Českých Budějovicích. Pak jako profesor morální teologie vyučoval opět v kněžském semináři. Poté už mohla započít jeho plodná kariéra v českobudějovické kapitule. Nejdříve ho 16. září 1857 Jan Valerián Jirsík jmenoval kanovníkem, zároveň ve stejný den obdržel funkci městského děkana v Českých Budějovicích, kterou vykonával do roku 1875. Ještě předtím se ale nebál přibrat si k tomu funkce kapitulního kustoda, rok 1869, a pak i děkana kapituly, rok 1873. Do jeho smrti roku 1887 to však bylo vše, žádné další funkce nevykonával.

¹³³ TAMTÉŽ.

¹³⁴ TAMTÉŽ.

¹³⁵ TAMTÉŽ.

Jan Weis,¹³⁶ muž zvolený jako první do nově ustanovené funkce, funkce spirituála. Ten má vypomáhat hlavně rektorovi, který se tak již nemusí plně zaměřovat na výchovu alumnů, což nově spadá právě do popisu práce spirituála. Zpočátku je jeho plat nastaven na pět set zlatých ročně, později navýšen o pětadvacet zlatých. V roce 1902 už má spirituál nárok na jeden tisíc a padesáti korun ročně. Kanovníkem ho Jirsík navrhl roku 1861, což se také nakonec naplnilo.

Jan Kubíček,¹³⁷ další z řady sběratelů pozic, u Jirsíka začal jako konzistorní kancléř už roku 1853, o deset let později se stal kanovníkem. Po dalších deseti letech získává navíc pozici kustoda, roku 1884 pak pozici kapitulního děkana. V roce 1888 je jmenován kapitulním proboštem, ale ani to není konečný stupeň jeho snažení, protože o půl roku později se stává apoštolským protonárem.

Poslední osobou je zřejmě dle Jirsíka nejoblíbenější a nejschopnější konzistorní kancléř v období jeho episkopátu, výše zmiňovaný *Vilém Králík*. Narozen 28. srpna 1819 v Milevsku, vysvěcen 8. srpna 1844. Pak působil jako kaplan v Českých Budějovicích i jako farář v Rudolfově. Konzistorním kancléřem je jmenován počátkem roku 1866. Kanovníkem v Českých Budějovicích je od 21. října roku 1872. Velkou část korespondence Králíka s Jirsíkem ve svém díle vydal Jaroslav Kadlec.¹³⁸ Po Jirsíkově smrti však Králík hopkal v kariéře dál, roku 1887 se stává generálním vikářem, rok poté kapitulním děkanem. 1. dubna 1892 je pak jmenován papežským prelátem, a od září téhož roku pak zastává i funkci kapitulního probošta. Umírá ve věku nedožitých devadesáti let, 16. ledna 1909.

Osobou Viléma Králíka tedy ukončuji výčet nejvýznamnějších lidí, kteří se za Jirsíkova episkopátu vystřídali jak v českobudějovické katedrální kapitule, tak i biskupské konzistoře.

3.3 Fungování kapituly za biskupa Jirsíka

Konečně zde by se mělo odhalit, zda se nějak výrazně lišilo fungování a struktura kapituly v čase biskupa Jana Valeriána Jirsíka, jestli a jak rozdílně probíhala komunikace s biskupem, případně jak se změnil či nezměnil vývoj úlohy a pravomocí českobudějovické katedrální kapituly.

¹³⁶ TAMTÉŽ.

¹³⁷ TAMTÉŽ.

¹³⁸ KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 93-120.

3.3.1 Úloha kapitoly a rozdíly oproti minulosti

Z dosavadních faktů lze vyčíst první drobné rozdíly v hlavním poslání katedrální kapituly. Zatímco v době založení se kapitula starala především o administrativní dotažení veškerých nesrovnalostí, urovnání dalších nejasností a samozřejmě také dohled nad liturgickým charakterem bohoslužeb, kapitula v době prvních let Jirsíkova episkopátu se snažila biskupa seznámit se stavem diecéze a uvést jej do současné situace, tradiční vedení bohoslužeb a jejich podoba samozřejmě nadále zůstává v její gesci.

Tyto v podstatě menší detaily vycházejí z historického kontextu a dějinné role, kterou kapitula v průběhu let plnila. Během prvního staletí své existence se však nedočkala výraznějších strukturálních změn, ať už ze strany státu či církve.

3.3.2 Spolupráce s biskupem

Na rozdíl od svých předchůdců však Jan Valerián Jirsík udržoval velmi živé spojení se svou kanceláří, nejvíce pak se svým kancléřem Vilémem Králíkem, se kterým zároveň udržoval velmi blízký vztah, což je nejvíce patrné z jejich vzájemné korespondence z doby, kdy Jirsík spíše nedobrovolně setrval v Praze na zemském sněmu.¹³⁹ V obsahu dopisů nejsou jen formální a stručné faktické náležitosti související se sněmem, ale hlavně i velmi osobní dojmy biskupa Jirsíka z jednání i hlasování.¹⁴⁰

V další korespondenci, datované do období Jirsíkova přebývání v Římě, se Jan Valerián neváhá klidně opřít do cenové politiky tehdejšího stravování, liknavého přístupu účastníků koncilu i zdlouhavého průběhu hlasování.¹⁴¹ Ve svých dopisech čas od času dal prostor záležitostem ne zrovna osobního charakteru, když neváhal na konec dopisu vložit vzkaz od někoho někomu dalšímu, aniž by v tom byl přímo zainteresován. A v nemálo případech se i přes stěžování na průběh sněmů a hazardování se svým zdravím nebojí dopisy okořenit humorem. Soukromé dodatky pak žertem sám nazýval „allogria“ či „personalia.“¹⁴²

3.3.3 Jirsíkův přístup

V době jeho přítomnosti pak veškerá korespondence prošla jeho rukama, a důležitější záležitosti se řešily při konzistorních zasedáních, zpravidla konaných každý čtvrtek. Těmto zasedáním pak pochopitelně sám osobně předsedal. Dokonce se ani

¹³⁹ Více KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 100-103.

¹⁴⁰ Více TAMTÉŽ.

¹⁴¹ Více TAMTÉŽ.

¹⁴² KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík*, s. 32.

s přibývajícím věkem těmto povinnostem nevyhýbal ani se jich nezříkal, popřípadě je přesouval na své podřízené. Jirsík ve své pečlivé důslednosti vytrval až do doby těsně před svou smrtí, protože jak udává Kadlec, poslední dopis, ze kterého je patrná Jirsíkova aktivita, se datuje na 17. únor roku 1883, tedy necelý týden před jeho smrtí.¹⁴³

Sám se jako představený kapituly velmi často ukazoval na nejrůznějších poutích, misiích a dalších náboženských svátcích, a všude ho lidé zbožňovali. S tím samozřejmě souvisí i několikrát zmiňovaný dar empatie a slova.

O jeho přístupu koneckonců nejlépe také vypovídá už také výše udávaná četnost navštívených farností a obydlí své diecéze.

3.3.4 Struktura kapituly

Českobudějovická katedrální kapitula čítala po svém založení sedm členů. Těmito sedmi kanovníky byli tři dignitáři - kapitulní probošt, děkan a kustod, doplnění ještě děkanem městským a třemi obvyklými kanovníky. Stejný stav panoval jednak bezprostředně po usednutí Jana Valeriána Jirsíka do biskupského úřadu, tak i po jeho opuštění.

Stejně jako u Schaaffgotsche, i zde spatřujeme sedmičku kanovníků, byť někdy se situace zdá méně přehledná, někdy více.

Větší strukturální změna podoby kapituly tak nenastala, zato se ale odehrálo výraznější zásáhnutí do struktury vedení celé diecéze, když druhý českobudějovický biskup, Arnošt Konstantin Růžička, zrušil post generálního vikáře.¹⁴⁴ Jelikož tehdy post kancléře zastával Růžičkův velmi spolehlivý a dlouhodobý pomocník Jan Geith, neváhal jej Růžička jmenovat i kapitulním proboštem. V kombinaci s vedením biskupské konzistoře se rázem z Geitha stala po biskupovi druhá nejvýznamnější osoba v diecézi, neboť Růžička veškeré pravomoci a kompetence zrušeného generálního vikáře svěřil právě jemu.¹⁴⁵

Podoba kapituly se dokonce oproti Jirsíkovu období výrazněji neliší ani dnes, stále tak v kapitule působí probošt, děkan, kustod, a čtyři sídelní kanovníci. Jediná menší změna doznala pozice městského děkana, která již dnes neexistuje, nebo přinejmenším zůstává neobsazena.

¹⁴³ TAMTÉŽ.

¹⁴⁴ Více podrobností SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička*, s. 112.

¹⁴⁵ Více SOA Třeboň, BA ,ČB, Pamětní kniha českobudějovické biskupské konzistoře, inv. č. 108, kniha 8, s. 4.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem měl v plánu popsat fungování a strukturu katedrální kapituly v letech 1775-1883, a pokud by toto nevyšlo, tak alespoň poukázat na hluchá místa v dosavadním bádání. V nejlepším případě měla tato práce položit spolehlivý stavební kámen pro všechny historiky i veřejnost v případě, že by se rozhodli pokračovat v dalším výzkumu, ať už samotné katedrální kapituly v dobách tehdejších i pozdějších.

Chtěl jsem poskytnout dalším možným badatelům dostatečný odrazový můstek k dalšímu, tentokrát mnohem zevrubnějšímu výzkumu českobudějovické katedrální kapituly, protože stále lze spatřit spoustu osobností, událostí i časových rozmezí, které zatím nejsou zdaleka odhaleny tak, jak by bylo zapotřebí.

Cílem tak bylo sumarizovat doposud vydané i některé nevydané prameny a zjistit, nakolik se dá ponořit do hlubší analýzy tohoto tématu, a z tohoto pohledu se lze domnívat, že práce splnila svůj účel, poněvadž prostor, kam se povolanější badatel může vydat, se po této práci opět zvětšil.

Je evidentní, že práce se mohla věnovat důkladněji některým konkrétním skutečnostem, a i přestože se v archivech dá nalézt poměrně dost materiálu k tomuto období, nelze postihnout na tak malém prostoru detailní rozbor všech a všeho.

V práci jsem postupně popsal stav kapituly za prvních čtyř biskupů, a proto jsem se také nevyhnul poměrně rozsáhlému popisu založení českobudějovické diecéze. V rámci studovaného tématu jsem však považoval za nezbytně nutné tento proces čtenáři přiblížit.

Vzhledem k nemožnému úkolu popsat veškeré aspekty kapituly i diecéze v letech 1786-1883 jsem k práci přistupoval s tím, že čím lépe odvedená práce, tím více nových otázek by se mělo vyskytnout. Práce odhalila především prostor pro zkoumání období biskupa Josefa Ondřeje Lindauera, protože i přes jeho krátký episkopát se v něm odehrál revoluční rok 1848, a stejně tak osoba třetího českobudějovického biskupa by stála za podrobnější zanalyzování. Dalším tématem, čekajícím na hlubší bádání, pak zcela nepochybně zůstává podoba katedrální kapituly v čase čtvrtého biskupa českobudějovického, Jana Valeriána Jirsíka.

Navíc může badatelskou obec těšit, že se tomuto i dalším tématům souvisejícím s českobudějovickou diecézí i jejími biskupy, věnují historikové z místní teologické fakulty, a v posledních letech tak konečně po delší době vycházejí velice pečlivě

zpracované knihy s biskupskou tematikou, a tak se třeba dočkáme dalších studií, objasňujících co nejšířší záběr těchto historických období.

Seznam použitých zdrojů

Prameny

a) Prameny nevydané

Státní oblastní archiv Třeboň

Biskupský archiv České Budějovice, Biskupská konzistoř České Budějovice
1785-1945 /1949/, Listiny, kart. 1.

Biskupský archiv České Budějovice, Biskupská konzistoř České Budějovice
1785-1945 /1949/, Pamětní kniha českobudějovické biskupské
konzistoře, inv. č. 108, kniha 108.

Biskupský archiv České Budějovice, Manipulace z let 1785-1900, Akta o situaci
před zahájením činnosti biskupství, kart. 6 a 7.

Biskupský archiv České Budějovice, Manipulace z let 1785-1900, Akta o
založení biskupství, kart. 7 a 8.

Biskupský archiv České Budějovice, Manipulace z let 1785-1900, Kapitula,
kart. 32-34.

Biskupský archiv České Budějovice, Manipulace z let 1785-1900, Generální
kanonické vizitace far a řeholních ústavů, kart. 112-115.

Biskupský archiv České Budějovice, Školské spisy konzistoře, Knihy, Kopiař
bul a brevi pro nově založené českobudějovické biskupství, inv. č. 1,
kniha 1.

Biskupský archiv České Budějovice, Školské spisy konzistoře, Knihy, Sběrka
opisů státních nařízení ve veřejných a církevních záležitostech, inv. č. 5,
kniha 5.

Biskupský archiv České Budějovice, Školské spisy konzistoře, Knihy, Sběrka
opisů státních nařízení ve veřejných a církevních záležitostech, inv. č. 7,
kniha 7.

Biskupský archiv České Budějovice, Biskupská konzistoř, Spisovna a archiv,
1903-1952, kart. 958.

b) Prameny vydané

Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995.

Literatura

- BUBEN, M. M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha: Logik s. r. o., 2000. ISBN 80-902811-0-9.
- ČORNEJ, P. – ČORNEJOVÁ, I. – RADA, I. – VANÍČEK, V. *Dějiny zemí koruny české I*. Praha: Paseka, 1992. ISBN 80-85192-29-2.
- DVOŘÁK, L. Biskupský seminář v Českých Budějovicích. České Budějovice 1905. *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice: Statutární město České Budějovice – Nebe, 2. vydání, 2006. ISBN 80-239-6706-1.
- KADLEC, J. – NOVOTNÝ, M. *Biskupství*. In *Encyklopedie Českých Budějovic*. České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 2. vydání, 2006, s. 46-47. ISBN 80-239-6706-1.
- KADLEC, J. *Českobudějovická diecéze*. České Budějovice: Sdružení Jana Nepomuka Neumanna – Setkání, 1995. ISBN 80-901602-3-9.
- KADLEC, J. *Jan Valerián Jirsík: biskup českobudějovický*. České Budějovice: Sdružení J. N. Neumanna, 1993. ISBN 80-901602-0-4.
- KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin II*. 2. vyd. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6.
- MARTÍNKOVÁ, L. *Die Diözese Budweis 1785-1813: Ein Beitrag zu Organisation, Verwaltung, Schriftgut und Geistlichkeit der Diözese in josephinischer Zeit*. Pelhřimov: Nová tiskárna s. r. o., 2012. ISBN 978-80-7415-064-7.
- NOVOTNÝ, M. – KADLEC, J. *Kapitula*. In *Encyklopedie Českých Budějovic*. České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 2. vydání, 2006, s. 213-214. ISBN 80-239-6706-1.

- NOVOTNÝ, M. – KADLEC, J. *Církevní správa*. In *Encyklopedie Českých Budějovic*.
České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 2. vydání, 2006, s. 213-214. ISBN 80-239-6706-1.
- SVOBODA, R. – KAMENOVÁ, S. – NOVOTNÁ, R. *The life and theological work Of Jan Valerián Jirsík – Actual state of research issue*, *Notitiae historiae ecclesiasticae*, roč. 2, č. 1/2013, Ružomberok 2013, s. 15-19. ISBN 1338-9572.
- SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička and his work in general seminary in Lvov during 1785.1792*, *Roczniki Teologiczno-pastoralne* 5, Tarnów 2011, s. 35-45. ISBN 978-83-932579-0-4.
- SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička: mládí a počátky kariéry budoucího českobudějovického biskupa*, *Jihočeský sborník historický*, č. 80/2011, České Budějovice 2011, s. 87-98. ISBN 978-80-87311-20-2.
- SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička: josefinista a febronián? Pokus o revizi pohledu na osobnost druhého českobudějovického biskupa v kontextu současné diskuze o pojetí josefinismu*, *Studia theologica* 37, roč. 11, č. 3/2009, Olomouc 2009, s. 37-47. ISBN 1212-8570.
- SVOBODA, R. *Arnošt Konstantin Růžička: Josefinista na českobudějovickém biskupském stolci*. České Budějovice: JIH, 2011. ISBN 978-80-86266-57-2.
- SVOBODA, R. *Pastores Boni?* In *Osvícenství a katolická církev*. Sborník příspěvků z vědecké konference konané na Teologické fakultě Jihočeské univerzity 23. února 2005. SVOBODA, R. – WEIS, M. – ZUBKO, P. (eds.). České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2005, s. 22-43. ISBN 80-7040-827-8.
- SVOBODA, R. *The Process of Appointing Arnošt Konstantin Růžička a Bishop In České Budějovice During 1815-1816, Based on the Sources from Archivio Segreto Vaticano*, in: *E-theologos*, Theological revue of Greek Catholic

Theological Faculty (Warsaw: Versita – Central European Science Publishers),
roč. 1, č. 2, 2010, s. 170-176. ISSN 1335-5570, 1338-1350.

SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche: první biskup českobudějovický*, Brno: L.
Marek, 2009. ISBN 978-80-87127-17-9.

VEBER, T. *Dvě století dějin českobudějovického kněžského semináře (1803-1950) aneb
Působení českých, rakouských a německých kněží z jihu Čech v Evropě i zámoří*.
Praha: Růže, 2013. ISBN 978-80-86975-62-7.

Internetové zdroje

www.wikipedie.cz

www.bcb.cz

Abstrakt

ENDERLE, J. *Českobudějovická katedrální kapitula v letech 1775-1883*, České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin. Vedoucí práce: R. Svoboda.

Klíčová slova: katedrální kapitula, diecéze, biskupství, episkopát, josefinismus, osvícenství

Práce se zabývá fungováním a strukturou katedrální kapituly v letech 1775-1883. Podstatná první polovina práce tak obsahuje historický kontext a proces založení nejen kapituly při katedrálním chrámu svatého Mikuláše, ale i nově vytvořené českobudějovické diecéze. Ve druhé části práce pak najdeme souhrn událostí i činnosti lidí při kapitule, stejně jako krátce představení prvních čtyř českobudějovických biskupů.

Abstract

Cathedral Chapter in České Budějovice in years 1775-1883

Keywords: cathedral chapter, diocese, bishopric, episcopacy, the Enlightenment, josephinism,

This thesis deals with functioning and structure of cathedral chapter in years 1775-1883. The essential part of this thesis contains the historical context and process of the establishment of the cathedral chapter in České Budějovice by the cathedral temple of St. Nicholas, but also the establishment of diocese in České Budějovice. In the second part we found a summary of events and activities of people in the chapter and also the short introduction of first four bishops of diocese in České Budějovice.